

Din trecut, pentru viitor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Articole politice.

Din trecut, pentru viitor.

Repriviri politice recente

de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Retipărire din „TRIBUNA“. —

(Numerii 251 — următorii din 1898).

Sibiu.

„Tipografia“, societate pe acțiuni.

1899.

I.

Este un adevăr istoric, permanent în toate manifestările publice și particulare ale omenimei, din toate timpurile. Acest adevăr spune, că *trecutul ne învață la cele viitoare*, cu alte cuvinte: trecutul prepară viitorul...

Politica, prin complexitatea și vastitatea sa, prin conexiunile sale cu multe ramure ale vieții publice și uneori ale vieții private, — oferă tărîmul cel mai prielnic adevărului menționat.

Acel-ce face politică, ținând seamă totdeauna de trecut, — va face o politică sănătoasă, firească, având conștiința lămurită a viitorului rîvnit... Din contră, ori-cine, în politică, nesocotește trecutul, este incapabil de o politică bună, este inconștient de viitorul rîvnit, este inept politicește...

Trecutul este, pentru cei-ce se în-
deletnicesc cu afacerile complicate și in-
grate ale politicei, — mentorul cel mai
savant, sfătuitorul cel mai înțelept.

De multe-ori un *singur* fapt istoric
din trecut, ne oferă mai multă învăță-
tură politică decât zece mii de »consi-
lieri intimi« la olaltă și decât toți »băr-
bații politici providențiali«.....

Noi Români, oameni chibzuiți, cu
cap deschis și cu privirea limpede, n'am
fost străini de înțelepciunea principiilor
menționate. Reșede în firea noastră de
popor prudența de a culege din trecut
învățături prețioase pentru viitor. De
aici dragostea nemărginită a poporului
nostru față cu trecutul, față cu istoria
noastră.

Măiestrul nostru cronicar și om de
stat *Miron Costin*, înțelegând rostul
important al trecutului, ne spunea și el
acum câteva sute de ani: »*Din cele
trecute vremi să cunoaștem cele viitoare*«.

Sunt nenumărate ocaziile cari se
ofer a ne convinge *imediat* cât de ne-
prețuite foloase putem trage din scru-
tarea trecutului, din compararea celor
de acum cu cele de odinioară și din
deducțiunile ce le putem face, în con-
secință, relativ la viitor...

Și cum subjugarea sub care noi Românii de dincoace gemem și astăzi, spre rușinea veacului și în desfiderea omenimei luminate, forțează ca toate manifestările vieții noastre publice și chiar particulare să îmbrace vestmântul politicei, — trecutul ne poate servi ca un povestic »isvor fermecat« mai ales în lupta noastră politică, care nu-î decît *lupta pentru existența noastră națională*.

De aceea, adevărații nostri conducători politici n'au perdut din privire nici-odată trecutul, ci întotdeauna s'au conformat lui. Numai așa zișii »conducători naționali«, profeții falși și apostolii de contrabandă, — numai acestia pot ignora trecutul, pentru a face o politică de capul lor, o politică detestabilă din toate punctele de vedere.

În timpul din urmă, de vre-o trei-patru ani încoace, s'au petrecut în tabăra noastră evenimentele cele mai nefaste, nenorocirile cele mai neașteptate. Urmările acestor năpăstuiți au fost desconcentrare, desbinare, decepționism, desnădejde și nepăsare în sînul partidului nostru național.

Vom afla naturale aceste urmări fatale, dacă considerăm că înainte de

epoca teribilelor »crise«, lupta noastră națională își luase un avânt măreț și cauza națională câștigase colosal și în țeară la noi și în străinătate.

După acea epocă de strălucire e cel mai firesc lucru, că cesti trei ani fură cumpliti prin durerile îndurate de noi și prin loviturile criminale îndreptate la inima cauzei naționale...

În același timp, desastrese s'au înăsprit enorm, prin faptul, că dușmanii, încurajați de halul în care ne-au adus *unii* frați nesocotiți, deveniți în serviciul *unui* om politic strîmt la cap și *mai* strîmt la suflet, — au pornit în contra noastră campaniile cele mai înverșunate, așa încât astăzi ne aflăm la extrem.

De sine înțeles, asemenea situații nu pot dura o vecinicie. Trei ani câți au trecut sînt prea deajuns ca procesul reacției teribile să se fi sêvîrșit și ca fermentația ce s'a produs în sînul nostru să-și dea roadele binecuvîntate....

Într'adevăr, după-ce povoaiele de ape murdare trecură și furtunile se deslănțuiseră toate, urmă între noi o liniște... Un dor de recreare ne cuprindea pe toți...

După-ce evenimentele grave și conducătorii nostri rămași sub drapel lu-

minară obștea asupra celor petrecute, după-ce *știm* ce-a fost, — trebuie inevitabil să punem capăt situației extrem de grave care ne-a înlănțuit.

Și datorința noastră supremă e să redeschidem lupta, tot atât de brav ca odinioară... Se-’nțelege, înainte de toate avem să nu uităm de înțelepciunea adevărului: *trecutul ne-’nvață pentru viitor.*

Credem că sentimentele acestea s’au format deplin în sînul partidului nostru național. Avem ideea, că toți vreau »*acțiune*«, dar’ acțiune în care să ne fie de folos învățămintele reacțiunii ce-a trecut. Altfel, ignorând aceste învățămintele, ne expunem cu siguranță la o nouă reacțiune peste câțiva ani. Ear’ asta ar putè fi și mai fatală pentru cauza noastră.

De aceea, în preajma de-a deschide era acțiunilor, credem a fi de datorința noastră să publicăm o serie de repri-viri politice din trecutul nostru recent.

Ne vom năzui să prezentăm lucrurile cu toată obiectivitatea și cu calmul necesar. Vom fi justți, dar’ nu vom închide ochii la nici un fapt pozitiv. Numai astfel putem da o lucrare care să fie de folos fruntașilor și obștei partidului nostru național.

Scurt zis, țelul nostru este : să dăm faptele, să precisăm situațiile, să stabilim responsabilitățile și din toate acestea să deducem cuvenitele învățăminte pentru viitor.

Arătând și dovedind ce a fost bine și ce-a fost rău în trecutul politicei noastre recente, nădăjduim a face posibil oamenilor nostri de bine — *să se so-coată cuminte pentru viitor.*

II.

Începem reprivirile noastre politice cu anul 1890, pentru-că de pe atunci se manifestează în vieța politicei noastre naționale acel curent sănătos și viguros, care și-a aflat un desnodământ atât de fatal în evenimentele nenorocite ale celor trei ani din urmă.

Anticipăm și subliniăm, în interesul chestiunei importante ce ne preocupă, — că vom reprivi cu obiectivitatea cea mai sinceră, dar' și cu fidelitate impecabilă.

Drept isvoare, avem la îndemână actele necesare, am studiat în înlănțuirea lor logică faptele petrecute și, la nevoie, putem argumenta și cu documente autentice.

De sine înțeles, nu este intenția noastră, în chestiunea presentă, să dăm

o icoană a tuturor evenimentelor politice desfășurate în viața noastră națională dela 1890 încoace. Scopurile ce ne conduc și interesele chestiunii reclamă numai relevarea celor mai importante sau a celor mai caracteristice pentru obiectul ce voim să-l tratăm.

La anul 1890 aflăm deja în toiul seu curentul violent al Ungurilor de-a prigonî fără de rezervă și fără de cruțare pe Români. Fărădelegile în contra Românilor, cărturari și popor; atacarea școalelor și a bisericilor noastre; dar' mai ales — ca un punct nou — împresuarea sistematică a ziarelor române și întemnițările redactorilor — se țin lanț.

Natural, campania asta înverșunată provoacă în sînul poporului nostru o amărăciune cumplită și o revoltare gravă a spiritelor. Un curent viguros, de a rezista *până la ultima consecință*, — se ivește între noi și e primit cu entusiasm general. Toate inimile românești bat cu putere, toate conștiințele cari fac neamul sînt decise de o luptă extremă.

În asemenea împrejurări favorabile, sub asemenea auspicii înălțătoare, — se convoacă și are loc *conferența națională dela 27 și 28 Octomvrie 1890, în Sibiiu.*

Cine a luat parte la conferența asta, cine a cetit desbaterile ei sau a auzit povestindu-se cele întâmplăte, — acela nu-și va fi uitat de serioșitatea manifestației noastre naționale, de solidaritatea frumoasă a elementelor bune și de energica dispoziție a spiritelor.

Tocmai în același an se comisese, între alte nedreptăți la adresa noastră, procesul *Tribunei*, în care au fost implicați și judecați regretatul preot *Ioan Macaveiu* și dl *Septimiu Albin*.

Sub impresia prigonirilor turbate și dând expresie sentimentului public al Românilor, președintele conferenței, dl *Dr. Ioan Rațiu* a rostit un discurs energic și înfocat de dorul luptei.

După-ce precisează caracterul extrem de violent și fatal de periculos al prigonirilor maghiare, dl *Dr. Ioan Rațiu* face câteva declarații, a căror importanță o va recunoaște ori-cine acum, după-ce ele s'au adevărit perfect întru toate.

Eată acele declarații:

»*Cu cât va fi mai înădușit simțul de durere al unui popor, cu cât va fi mai oprită manifestarea acestei dureri, cu atât este mai mare pericolul, că inima lui nu va pute suportă timp îndelungat durerea grămadită peste durere*«.

Am relevat anume aceste declarații, pentru-că ele ne dau măsura adevărată a dispoziției, în care se aflau spiritele fruntașilor nostri rezoluți și ale poporului cu ocazia conferenței naționale din 1890, care era a patra conferență națională dela 1881 încoace.

În conferența națională dela 1887 se decisese înaintarea, de cătră comitet, a unui *Memorand despre gravamenele noastre Maiestăței Sale*. Dar' comitetul, în frunte cu președintele partidului național dl *Vincentiu Babeș* — n'a dus la îndeplinire mandatul conferenței, ear' în conferența dela 1890 'și-a scuzat atitudinea cu motive de oportunitate.

Cu toate-că aceste proceduri nemulțumeau adânc pe fruntașii mai decși ai partidului, — motivarea a fost acceptată și comitetul reales în frunte cu dl *Vincentiu Babeș*. Aceasta s'a făcut, evident, numai din considerațiile înalte ale solidarității naționale.

Cu toate acestea, conferența 'și-a reînnoit dorința și voința, ca *Memorandul* să se înainteze Maiestăței Sale, — dar' fără a precisa un termin.

În acest timp, *dorul de luptă* în sînul aderenților partidului național creștea uimitor pe fiecare zi, în măsura

în care se înmulțeau fărădelegile și prigonirile guvernului în contra noastră.

Curentul acesta de idei răspundea atât de perfect sentimentului obștesc al Românilor și procesul de idei noi a decurs atât de rapid, — că deja în anul următor (1892), cu ocazia *conferenței naționale dela 8, 9, 10, 11 Ianuarie*, president al partidului a fost ales cu însuflețire dl *Dr. Ioan Rațiu*, încunjurat de bărbați bravi și amici de principii, ear' majoritatea zdrobitoare a conferenței a decis *înaintarea fără amânare a Memorandului*.

Cum a primit obștea partidului național această schimbare a situației noastre interioare, au dovedit-o strălucit manifestațiile entusiaste ale sentimentului românesc pretutindeni, manifestații cari 'și-au atins apogeul în *ducerea Memorandului la Viena*.

În luna Maiu 1892, o delegație imponentă de 300 membri, condusă de comitetul național, a plecat la Viena, — să înainteze Maiestăței Sale Monarchului Memorandul.

Ce a urmat, e adânc săpat în sufletul fiecărui Român; *deputația n'a fost primită de Monarch din cauza atitudinii de teroare a guvernului maghiar,*

care prin organul seu »Pester Lloyd« amenința cu proclamarea independenței Ungariei la cas dacă deputația va fi primită...

Dar' faptul acesta era prea deochiat ca să poată contracara succesele strălucite ale manifestației Românilor.

Anume, cu acțiunea Memorandului chestiunea noastră națională a devenit spriginită enorm în entuziasmul fraților din România, ear' străinătatea a cunoscut-o și a recunoscut în ea o *chestiune europeană*.

Dovada acestor succese neprețuite ni-o deteră chiar dușmanii nostri maghiari, cari la reîntoarcerea deputației însenară scandale rușinoase și faimoasele vandalisme dela Turda...

Memorabila *conferență națională dela 11/23 Iulie 1893 în Sibiu*, cea mai strălucită manifestare a noastră dela 1848 încoace, a recunoscut meritele așa zișilor »Memorandiști« și le-a votat încredere deplină.

Urmară apoi zilele grele dar' înălțătoare ale procesului *Memorandului*, acel proces atât de faimos prin decurgerea sa și atât de penibil prin unele *intrigi de culisă fatale*.

III.

Când te găsești în fața unei sublime capod'opere, creație a naturei sau a omului, capod'operă despre care ai auzit, ai cetit sau ai mai văzut-o, îți pare de prisos și insuficient ori-ce cuvânt de admirație. Taci și admiri, într'o sfântă elevație sufletească ; cel mult o exclamație de admirare îți sboară de pe buze, fără să știi.....

Același sentiment îl avem noi acum, când ne vedem ajunși la punctul de a vorbi despre aceea-ce se zice *procesul Memorandului*.

Nu poate exista Român cunoscător al chestiunii naționale, care să nu-și fi săpat pentru totdeauna în minte acțiunea și scenele mărețe cari au avut loc cu ocazia faimosului proces.

După acțiunea eminentă, entusiastă și strălucită depusă în *Replica* tinerimei conduse pe atunci de neprețuitul și idealul de bărbat național dl Aurel C. *Popovici*, după barbara osândire a acestuia la 4 ani de pușcărie ungurească, — procesul Memorandului venia ca o nouă ocașie de triumf pentru noi și de rușine pentru Maghiari.

Celebritatea acelei tirăni ne mai pomenite care am numit-o când zicem

procesul Memorandului, ne dispensează a insista pe larg și cu detalii asupra chestiunii. Vom releva, după-cum precisarăm într'un articol premergător, numai momentele cele mai importante, precum și acele puncte cari ni-se vor părè necesare în chestiunea luată ca subiect al articolelor noastre.

Mai ântâiu de toate, e indubitabil că procesul Memorandului, cu toate prigonirile sëlbatice cari 'i-au urmat, constituie o greșeală enormă a politicei ungurești și în același timp un serviciu indirect, dar' foarte prețios, care s'a adus de cătră chiar adversarii nostri turbați chestiunii naționale.

În urmare, toți aceia dintre noi, de aici ori din România, cari opinară și chiar stăruiură, unii în chip onest, alții — cei mai puțini — în chip malonest, — ca șefii nostri împrocesuați să facă totul pentru a scurta durata procesului, să evite prigonirile ce au urmat și să *părăsească țeara*, cu un cuvânt *să tușeze*, așa zicând, *chestiunea extrem de gravă a procesului* și să rupă cu unele regule ale politicei noastre de până acum, toți acestia zicem: au păcătuit, unii inconștient, alții conștient, în contra intereselor celor mai mari ale chestiunii naționale.

Precisăm aceste vederi ale noastre pentru-că vom reveni asupra lor cu deosebită insistență, ele explicând în mare parte complicațiile nefaste cari s'au declarat definitiv în nefericita crasă dela Sibiiu, dar' cari latent existau mai de mult.

Ear' acum se ne întoarcem la însuși procesul Memorandului, pentru a mai sublinia unele momente importante.

Ceea-ce a făcut pentru noi splendoarea, ear' pentru Maghiari teroarea procesului, a fost incontestabil acea *solidaritate măreață și fără seamăn a neamului românesc*.

Douăzeci-și-cinci de mii de Români din toate regiunile țerei, cari venit-au să facă din Cluj un nou oraș al românilor, au manifestat entuziasmul cel mai nobil, alipirea cea mai desinteresată cătră șefii lor și aprobarea deservită a celor făptuite politicește de acestia.

Încât pentru neperitoarea declarație a comitetului național în fața curții cu jurați din Cluj, ea a emanat din simțirea comună întreg poporului și a încheiat, din partea noastră, în chipul cel mai demn, monstruosul proces.

Scurt timp după-ce »Memorandiștii« fură condamnați la pedepse barbare, în-

cepură prigonirile sëlbatice în contra membrilor comitetului național. Gendarmii le încãlcarã domiciliile și-i arestarã... Imediat dupã aceasta începurã și goanele »judecãtorești« în contra membrilor partidului național și în contra celor-ce aderarã la *Replicã* și la *Memorand...*

În fine, la 16 Iunie 1894, ministrul de pe atunci al internelor Hieronymi dete acel ordin ne mai auzit de scelerat, care pur și simplu *ne desfința partidul național*, ca sã *ne desfințeze naționalicește!*

Toate aceste lovituri grozave, cari ni-se aplicau în momentele cele mai critice pentru noi, când fruntașii nostri zãceau în pușcãriile maghiare, trebuiau sã ne ridice moralul, ca sã nu cãdem...

Dar' fatalitatea fu, ca tocmai în asemenea clipe de supremã gravitate, unii dintre noi sã-și peardã bunul simț politic și cumpãneala lucrurilor, sã renunțe la neatîrnarea lor politicã, sã se bage în serviciu strãin și periculos, în fine sã se facã *unelte* desastroase în mânilor aceluia, care a devenit la gloria de a fi blãstãm pentru cauza naționalã!

De aici se desfășurã, prin necesitate absolutã, firul lung și negru al desastrelor noastre naționale...

Până a nu trece în materia aceasta penibilă, stabilim numai atât, că germenele distrugerii încolțise în sînul nostru deja cu ocazia procesului Memorandului și putea fi văzut în... »culisele procesului«.

Culpabilii, după-cum se va vedè în cele următoare, sînt aceia cari avură obrazul de a taxa procesul Memorandului ca o »mare halima«... Ioan Slavici. »Tribuna« și »Tribuniștii«. Și acești culpabili — se va vedè și asta — procedau la ordinele și sub inspirația celui mai mare culpabil, a... »omului-desastru«.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Înainte de a intra în materia precisată la sfîrșitul articolului nostru precedent, va trebui, în interesul lămuririi și înțelegerii complete a lucrurilor, să facem unele digresiuni, să stabilim noi puncte remarcabile în mișcarea națională care s'a manifestat la noi între anii 1890—1895.

Am menționat deja în articolele precedente, că acea redeșteptare entusiastă, plină de putere și avîntată, care s'a marcat în viața partidului nostru național în conferința dela 1890 și în conferințele următoare, în urma prigonirilor sêlbatice maghiare, — a provocat

În special la frații nostri o însuflețire enormă pentru cauza națională.

În scurt timp, însuflețirea aceasta firească avu de urmare că toată suflarea națională a țerei românești se ridică asemenea unui singur om și începù, sub conducerea unor mari bărbați, naționaliști fervenți și luminați, o agitație sistematică întru spriginirea cauzei române și întru acreditarea ei în străinătate.

La anul 1891, studenții universitari din România publică un »*Memoriu privat la situațiunea Românilor din Transilvania și Ungaria*«. Acest Memoriu se răspândește în toată Europa, tradus în mai multe limbi culte, și este primit de opinia publică europeană și de oamenii luminați ai Europei cu cele mai mari simpatii.

Studenții maghiari, ca să facă și ei *ceva*, dau un biet de »răspuns«, care nu face nici un efect decât în niște ziare străine... plătite gras de guvernul maghiar. Răspunsul Maghiarilor îndeamnă pe studenții universitari români din Transilvania și Ungaria să publice acea memorabilă »*Replică*«, acea lucrare de o valoare permanentă, — care a făcut epocă în istoria nouă a luptelor noastre naționale.

În același an, când apare *Memoriul studenților* din București, români-

mea de peste munți înființează, »*pentru unitatea culturală a tuturor Românilor*« — *Liga Română*, ale cărei secții cuprind în curând toată România.

Cu ocazia faimoaselor procese ale »*Replicei*« și »*Memorandului*«, precum și cu diferite prilejuri de prigoniri maghiare, frații de peste munți, în avântul dragostei pentru chestia, care din »*transilvană*« devenise »*națională*«, adică *a tuturor Românilor*, — aranjau mereu mari meetinguri de protestare, menținând cauza noastră permanent la ordinea zilei în Europa.

Cu un cuvânt, era o generală pornire de naționalism și de solidaritate în-româtime...

Vremuri frumoase, vremuri neuitate!... *Cât de crud ați fost spulberate voi!...*

.

Închipuiți-vă, cetitori, o capod'operă nemuritoare a sculpturii. În fața ei toți admiratorii frumosului și adevărului stau înmărmuriți... Deodată vine cineva, vine chiar unul dintre aceia, care lucrau cu atâta devotament la crearea operei, și din bun senin, isbește capod'opera ca un furibund și o strică cu un ciocan.

Nu-'i oribil? Nu-'i asta o faptă criminală, fie comisă conștient ori inconștient?!

Ear' voi, admiratori ai frumosului și adevărului, nu vă revoltați, nu suferiți de adânci dureri, nu denunțați măcar pe acest *Erostrat*?

Dar' când acea capod'operă *ar fi a voastră*, ar aparține de sufletul vostru?! — Atunci, cu siguranță v'ați simți ca și nebuni de furia, de durerea, de desperarea cea fără de margini!

Întocmai este situația în chestia națională, pe care mâni sacrilege, minți înguste, inimi veninoase, — au atins-o cu noroiu, pentru-ca să fie exploatată în favoarea celor cu mâni sacrilege, minți înguste, inimi veninoase..

Când toată lumea românească era fericită de a vedè chestiunea națională înălțată la pedestalul ce 'i-se cuvenia, când străinătatea începuse a cunoaște gravitatea acestei chestiuni și a-'i acorda simpatiiile sale, când fruntașii naționali și poporul nostru redeșteptat erau un *suflet* în cauza națională, — chiar în asemenea momente se găsiră între noi *frați*, cari se aibă marea îndrăzneală de a se face culpabili de *necinstirea chestiunii naționale*.

Acești oameni, al căror cap absolut era și este dl *Dimitrie A. Sturdza*, prim-ministru al României (!), — s'au acățat de cheștiunea națională pentru a o pogori din înălțimile sale ideale și au îndrăznit s'o folosească drept o... *armă de partid*, sau mai corect de clică, drept un mijloc pentru satisfacerea unor scopuri egoiste, străine de cauză, străine de ori-ce interese naționale românești!

Fixăm de acum un fapt de cea mai mare însemnătate, a cărui notă caracteristică abia acum o putem distinge în toată lumina ei sinistră.

Faptul, scurt zis, este, că pe când bărbații frunțași de dincolo ca d-nii *V. A. Urechiă, Barbu Delavrancea, N. Filipescu, N. Fleva, Ionel Grădișteanu* și toți fiii României, afară de acest unul și puținii lui sateliți, lucrau din sincer entusiasm pentru cauza națională; pe când studențimea și masele de oameni culți și de popor, îi urmau orbește; pe când însași *Academia-Română* pleda pentru noi oficios, față cu celelalte *academii străine*, — pe atunci un singur bărbat politic de dincolo, dl *D. A. Sturdza*, și câțiva acoliți ai d-sale și unele persoane dela noi, cari 'i-s'au aservit politicește — cuteza să pângărească sfânta »cheștiune de existență a neamului ro-

mânesc întreg«, — după-cum însuși o numia !

În faimoasele sale discursuri naționaliste, dl Sturdza, nu-'i vorbă, ataca violent pe Maghiari, dar' o făcea mai mult pentru a-'i scoate complicitii »ciocoiilor de conservatori«, adversarii d-sale politici, pe cari n'avea destule cuvinte — și nici un argument serios! — pentru a-'i timbra ca »trădători ai chestiunii naționale!«

Ear' mâna dreaptă a dlui Sturdza erau cunoscuții domni Eugen *Brote* și Ioan *Slavici*, cari amândoi își uitară de înaltele lor datorințe ca transilvăneni și se aserviră întru toate »marelui patriot și om de stat«...

În aceste stări deplorabile, în aceste desertări neiertate, în aceste persoane fațale, — reșede năpăstuirea ce a îndurat în anii din urmă chestiunea națională.

Vom arăta pe larg, precis și imparțial, rolul lor nefast în cauza națională. Vom dovedi totul cu fapte și acte ce nu se pot contesta.

V.

Acțiunile, evenimentele și faptele valoroase, însuflețite și însuflețitoare, pe cari le-am amintit, fragmentar, în reprivirile noastre de până acum, desenează îndeajuns edificiul superb național, ale cărui fortificații au fost distruse de mâni păcătoase și ale cărui podoabe mândre mânjite au fost cu noroiul inimilor seci, ordinare, strâmte ba chiar criminale...

După-ce am precizat consistențele acelu mărăț edificiu, după-ce am schițat triumfurile chestiunei naționale dela 1890 încoace, ne vedem ajunși la acel punct, de unde se încep reprivirile dureroase asupra intrigilor, uneltirilor, desastrelor și catastrofelor în chestiunea națională.

Dacă, în ce privește triumfurile chestiunei române, toată lumea românească este în cunoștință de cauză, nu este aceeași situația în ce privește intrigile, uneltirile, desastrelor și catastrofele ei.

De aceea, ni-se impune dela sine a insista mai mult asupra punctelor din urmă, pe cari avem dreptul și datoria de-a le lumina până în fondul lor ascuns și de-a stabili definitiv responsabilitățile extrem de grave.

Eată explicarea firească de ce vom dedica o serie de mai multe articole *acestei* părți a chestiunii și de ce am dedicat numai câteva articole *celeilalte* părți.

Scopul nostru nu poate fi să ne amăgim cu triumfurile *trecute*, ci din contră să ne lămurim asupra cauzelor cari au tăiat brusc firul acestor triumfuri. Pentru-că, în definitiv, ceea-ce voim noi este reînsuflețirea opiniei noastre publice, dar' numai în basa experiențelor cumplite ale anilor din urmă..

Cine a urmărit cu tragere de inimă, fără întrerupere și cu nepreocupare peripețiile prin cari a trecut în timpul recent cauza noastră națională, cine se află în cunoștința oamenilor și a lucrurilor cari au rol în această chestiune, cine, în fine, a pus mâna pe *adeveratele* rane și în urmare înțelege rostul și fondul *crisei chestiunii naționale*, — acela va conveni cu noi în punctul de-a afirma și de-a crede, că *primordiala* cauză a tuturor relelor o constituiesc următoarele două greșeli, ori mai corect zis, *peccate* colosale :

Antâiu : Unii dintre bărbații noștri fruntași, atașați de amicii lor intimi, au resemnat la neatârarea lor

politică și au devenit politicește aserviții unor persoane și scopuri străine ori de-a dreptul vrășmașe intereselor mari ale cauzei noastre naționale.

Al doilea: Un bărbat politic de peste munți, asociat cu niște subalterni politici ai d-sale, s'a amestecat în afacerile noastre, nutrind planuri ascunse și egoiste, și a fost capabil de îndrăzneala erostratică de a exploata chestiunea națională în scopuri înguste, nejustificabile și impure.

Evident, în punctul prim vizăm pe domnii Eugen Brote și Septimiu Albini, cari fiind membri ai comitetului național și-au jertfit independența lor politică și-au devenit unelte în mâinile dlui D. Sturdza și a celor din imediata sa apropiere. De dl Slavici nu mai vorbim, deși rolul lui e mare și foarte desastros în crisa chestiunii naționale. Nu mai vorbim aici de acest domn, pentru-că el și-a abandonat demult independența sa de bărbat și demult și-a uitat de datorințele sale ca Român transilvănean așezat în România.

Cei-ce-l cunosc pe onorabilul domn Slavici și cei-ce sînt informați de situația fericită ce și-a creat la Măgurele, nu se vor mira o clipă, dacă marele po-

vestitor este cel mai docil subaltern al dlui Sturdza!

În punctul al doilea precizat mai sus vizăm pe onorabilul domn D. A. Sturdza.

Acest om politic, de care mulți legau mari speranțe pe când ținea faimoasele discursuri naționaliste în opoziție, acest tip de speculant politic, devenit prim-ministru al României, și-a uitat de tot ce a spus în opoziție și ca să se facă agreat la Viena și Budapesta a încercat și încearcă totul ca să înăbușe chestiunea sfântă a neamului românesc întreg!

Deja pe când era în opoziție, patima oarbă îl stăpânea atât de mult pe acest »bărbat de stat«, încât cuprins de ea a făcut fatalele denunțări dela Orfeu, ear' pe capii nostri politici cari nu 'l-au ascultat, a îndrăznit să-i calumnieze în chipul cel mai puțin onest.

Și toate acestea le pune la cale de dragul puterii, deși în discursul seu nefast dela Orfeu spunea în numele partidului național-liberal :

»Partidul național-liberal nu rîvnește puterea ca să desființeze libertățile publice în regat și să aplaude când Maghiarii sugrumă pe Românii din Ungaria. Dacă condițiunea puterii este — se o exercităm în aceste direcțiuni; atunci zic — *nu dorim, nu vrem să venim la cârma statului nici-odată*«.

Da! *Partidul național-liberal* are asemenea vederi, o recunoaștem, dar' nu le are dl Sturdza, care nu reprezintă la guvern partidul național-liberal, ci o clică neînsemnată și neglijabilă din punct de vedere al forțelor distinse intelectuale și morale.

Astăzi, când dl Sturdza a primit puterea *în contra cuvintelor sale dela Orfeu*, astăzi d-sa e părăsit de toată floarea partidului național-liberal!

Rolul dlui Sturdza în chestiunea națională a fost pe cât de neobicinuit, pe atât de complicat, pe cât de entusiast, pe atât de nesincer.

Vom lua asupra noastră sarcina grea de a stabili acest rol în *adevăratele* sale condiții și scopuri și de a dovedi ce voia domnul Sturdza cu faptele sale.

Sensaționala scrisoare ce-o adaugem la această broșură, așa fără comentariu cum este, are darul de a ne spune dela început ce voia dl Sturdza.

Dl Sturdza voia pur și simplu: prinderea capilor nostri politici în rețeaua încurcată a scopurilor sale egoiste. El urmărea țelul de a deveni stăpân în cauza națională, pentru-ca astfel — s'o poată exploata după bunul seu plac.

Dacă toți conducătorii noștri din comitetul național s'ar fi exilat în România, dl Sturdza ar fi fost asigurat de două avantajii enorme:

Anume, până era în opoziție, ar fi pus la cale, prin capii noștri exilați, agitații peste agitații, ca să... răstoarne guvernul; ear' ajuns la guvern ar fi putut înmormânta chestiunea națională, ai cărei conducători 'i-ar fi avut la discreția sa!

În proximal articol, vom arăta cum a procedat dl Sturdza în direcția asta, ce răspuns 'i-s'a dat și cum el, veninosul, s'a răsbunat...

VI.

Curioasa și senzaționala scrisoare a dlui D. A. Sturdza, alăturată la această broșură, dovedește peste ori-ce îndoială intențiile nenorocite pe cari le urmărea d-sa cu »expatriarea« condamnaților în procesul Memorandului.

Am stabilit, în articolul nostru precedent, chintesența sinistră a acelor intenții: abandonarea de cătră șefi a cauzei naționale și subordonarea acestora voinței *dictatorului* »național«, dl Sturdza!

Sîntem în măsura de a cunoaște amănunte complete, exacte și foarte caracteristice despre uneltirile culpabile ale menționatului dictator.

Dar', pentru-că nu ne iartă cadrele lucrării noastre, vom stabili aici numai pe cele mai esențiale.

Era așa de înflăcărat dl Sturdza pentru intențiile sale, încât *nu odată*, ci mai de multe-ori a încercat, prin trimiși ai sei, să înduplece la supunere oarbă pe conducătorii condamnați în procesul Memorandului.

Ne credem datori a face paranteza, că trimișii dlui Sturdza, bărbați foarte onorabili și *de bună credință*, oameni cu *adeverate* sentimente românești, nu insistară a îndupleca pe conducători

la fugă; ei se restrînseră a comunica pur și simplu dorința dlui Sturdza, fără a-i cunoaște planurile acestuia.

Argumentele înalte, serioase, grave, ale conducătorilor noștri, reușiră a convinge pe trimiși de adevărul, că fuga proiectată de Sturdza ar fi cea mai mare pierdere pentru cauza națională și o rușine ne mai pomenită pentru neamul românesc.

Ear' când primiră insidioasa și rafinata scrisoare a dlui Sturdza, aceiași conducători declarară că: »preferă a putrezii în pușcăriile maghiare, decât a-și părăsi țeara și neamul și a se face de rușine pe sine și pe poporul întreg«.

Într'adevăr, cine mai putea nutri iubire, cine mai putea avea încredere în conducătorii români, dacă acestia ar fi fost *solidari la — fugă?*!

Se întâmplase, că tocmai pe acel timp venise dela București în Ardeal un distins corespondent al unui mare ziar din Londra, dl Fitz Gerald dela »Daily News«.

Acest înalt personaj, într'o convorbire cu unul dintre conducătorii noștri condamnați, aduse vorba despre faptul, că în cercurile intime ale dlui Sturdza

se vorbește la sigur despre fuga proiectată a conducătorilor.

Când conducătorul român, într'un ușor accent de mînie justă, răspunse cu decisiunea energică a conducătorilor și cu refuzul categoric dat dlui Sturdza, Englezul exclamă cu bucurie:

»Ați salvat neamul românesc de cea mai mare rușine! Sînt străin, dar Vă spun un adevăr când zic: cauza D-Voastre 'și-ar fi perdut toată valoarea în Europa cultă, dacă ați fi ascultat de acei miopi și rîutăcioși, cari nu lucrează din iubire de neam, ci din interes de partid«.

Și când fruntașul nostru, într'un elan de însuflețire, 'i-a declarat, că nu numai dl Sturdza, dar' toată țeara românească s'e-'i zică și s'e-'l învite a trece frontierele spre a se refugia de temnițele ungurești, ar refusa cu indignare — Englezul cel cu sînge rece s'a încălzit de văpaia entusiasmului și bătînd în palme de bucurie a fost emoționat pînă la lacrimi...

Pînă la lacrimi — deși era străin de noi.

Dar' oare ce voia, ce putea voi dl Sturdza cu scopurile sale de a transporta în România pe conducătorii fușiți ?...

Actualitatea ni-o spune: 'i-ar fi făcut pur și simplu arendași pe la moșiile sale și liferanți de lemne pe cei mai bătrâni, după-cum este astăzi dl *Eugen Brote*, ear' pe cei mai tineri 'i-ar fi pus — copiiști pe la *Academie!*

Ei bine, asemenea *misiuni* le consideră dl Sturdza ca misiuni firești ale — conducătorilor naționali?! Uff, că repulsivă e fapta fostului »mare naționalist«!

Avea însă dl Dimitrie Sturdza planurile sale bine închegate în mintea sa îngustă.

Să-și câștige simpatii și merite la Viena și Budapesta... Eată ce voia d-sa!

Se cugeta și retul »bărbat de stat«, că din grația puternicilor domni Goluchowski și Bánffy va ajunge doar' mai ușor la putere, după-ce le va fi arătat, că pe conducătorii români 'i-a prins în cușcă, prin urmare mișcarea românească din Transilvania și Ungaria este în mâna lui și o poate întrebuița cum îi convine, fie spre a o *agita*, fie spre a o *suprima*, după-cum vor cere interesele sale de *oposițional* sau *guvernamental*...

Astfel de gânduri păcătoase pare aproape de necrezut să se fi încuibat chiar în »marele patriot« dl Sturdza, dar' atitudinea lui ca prim - ministru, dela 1895 încoace, a confirmat pe de-

plin, că paternitatea lor revine onorabilului domn Sturdza — »samsarul cinstit«, cum se recomanda pe vremea de opoziție!

Dar' să mai completăm cu noi dovezi dosarul despre culpabilitatea dlui Sturdza în atitudinea sa față cu chestiunea națională.

Indignat, înfuriat peste măsură de refuzul bărbătesc al conducătorilor noștri privitor la scrisoarea d-sale, dl D. Sturdza, ca »diplomat« ce este, *s'a răsbunat amarnic de brutal* în faimosul discurs rostit în sala *Orfeu* din București, anul 1894, Septembrie 25.

În acest discurs, dl Sturdza, pleddând pentru cauza noastră, dar' rămas tot omulețul veninos și nesocotit, a comis două crime neiertate din punct de vedere național românesc.

Ântâiu: a calumniat pe conducătorii români, denunțându-'i ca pe niște oameni corupți, cari s'au dus în pușcăriile maghiare — ademeniți de Unguri și de conservatorii din România!

Al doilea: a denunțat Maghiarilor, cu date, chitanțe și numere de mandate, rentele pe cari guvernele române le solviau școalelor dela Brașov!

Eată un specimen autentic al rafineriei perfide cu care dl Sturdza ca-

lumnia în discursul seu pe șefii noștri naționali:

»Conducătorii poporului român din Ungaria s'au supus însă verdictului din Cluj și au mers în temniță. *La această decisiune greu au apăsător asupra lor trei fapte* — tustrele ale guvernului boieresc. Ântâiul este blamul deschis și fără cruțare (?! — Nota Aut.) dat de boierii oficiali și officioși lui Eugenie Brote și Aurel Popovici (?! — Nota Aut.), că au preferit a lucra înainte pentru cauza națională în țeară liberă, decât *a se îngropa în neactivitatea apăsătoare a temniței și a se expune ademenirilor enervante ale celor din Budapesta și ale celor din București.*

Al doilea fapt e izolarea în care a adus guvernul boieresc pe cei doi refugiați din România de confrății lor (?? — Nota Aut.) **Al treilea fapt este apăsarea directă executată asupra condamnaților prin strigătul ziarelor boierești:** — în temniță! e rușine să fugiți de temniță! **dacă nu intrați în temniță, perdeți încrederea noastră!** La aceste trei fapte s'au mai adăugat șoaptele emisarilor, care-i asigurau, că împăratul, peste o lună, peste două luni, peste trei luni, îi va grația...

»*Le styl c'est l'homme*«. Stilul din acest pasaj documentează *reaua credință* a dlui Sturdza, care cuteza să calumnieze pe șefii noștri naționali, bănuindu-i de — legături cu conservatorii, ear' acestia fiind »maghiarofili«, și șefii noștri sânt astfel!

E atât de oribilă fapta asta a dlui Sturdza, încât e de prisos s'o mai înfierăm noi.

Reproducem însă, ca o dovadă prețioasă, aprecierea ce-o face acestei

fapte dl *Delavrancea*, unul dintre cei mai distinși național-liberali ai României.

În frumosul seu discurs rostit despre chestiunea națională în camera română, la Aprilie 1898, dl *Delavrancea* spunea între altele:

»Când am auzit, dlor, pe fostul șef al partidului național-liberal declarând în numele nostru, că eroii țăranilor de peste Carpați au intrat în temnița dela *Seghedin* și *Vaș* ademeniți și corupți de banii din București și Budapesta, am părăsit sala, cutremurat. 'Mi-se părea, de rușine și de durere, că ne vom scufunda cu toții ca dreaptă răsplată a unei asemenea acușațiuni. (Aplause). Ce idee sê-'ți faci, ce idee sê-'și facă tinerimea noastră și opinia publică din Europa, despre un bătrân ca Rațiu, care, albind ca zăpada în lupta de desrobire a poporului român, pleacă din sînul familiei și din mijlocul poporului, liniștit, ba vesel chiar, corupt de ticăloasa faimă a aurului? Bunul renume al tuturor Românilor de peste Carpați era terfelit în această înfiorătoare acușațiune ce se aducea bătrânului erou și martir. (Aplause prelungite)«.

Despre cealaltă denunțare a dlui *Sturdza*, acea despre școalele din Brașov, vom vorbi în cele următoare, când vom arăta activitatea »națională« a dlui *Sturdza* la guvern.

VII.

Ne vedem nevoiți să începem și acest articol cu faimosul act de șarlatanerie politică al dlui *Sturdza*. Cutezătoarea, neromâneasca și păcătoasa scrisoare redactată de d-sa »în ziua *Înălțării Domnului*« 1894, cu scopul incalificabil de-a pe-

cetlui *coborîrea* cauzei noastre naționale, este un document zdrobitor pentru a dovedi că intențiile adevărate ale »bărbatului de stat«, pe atunci atât de vorbăreț, erau de a pune mâna pe șefii cauzei naționale și, în consecință, pe cauza însași.

Atitudinea regretabilă, răsbunătoare, denunciantă și calumnioasă a dlui Sturdza în discursul seu dela Orfeu, constituie un document tot atât de zdrobitor pentru faptul, că dl Sturdza de pe atunci făcea totul ca să se recomande ca »om de ispravă« — d-sa zicea »samsar cinstit« — cercurilor politice conducătoare dela Viena și mai ales dela Budapesta.

E atât de nechibzuit acest cărunt bărbat politic, atât de pripit și atât de nenorocit, în toate acțiunile sale, încât își tradase planurile sale deja de pe vremea opoziției.

Când, după nenumărate și neobosite eforturi, uriașe dar' și impure, dl Dimitrie Sturdza a reușit să ajungă la guvern, — d-sa a dat pe față în toată goliciunea repulsivă faptul, că frazele frumoase cu cari lupta în opoziție erau numai paravane, că ideile ce le lansa la marile întruniri publice erau numai afișe de speculant, — în scopul egoist de a se vedea cocoșat la putere.

Dela 1895 încoace, de când machiavelicul »naționalist« și-a văzut visul cu ochii, s'a văzut prim-ministru, — un șir nesfârșit de grave desastre pentru chestia națională urmară — din *grația* lui...

Discursul dela Iași, acel faimos discurs, era inaugurarea atitudinii dlui *prim-ministru* Sturdza față cu chestiunea națională.

În acel discurs, ținut după abia 7 zile de guvern, la 13 Octomvrie 1895, — dl Sturdza a dat cu buretele peste tot ce a vorbit în cauza noastră ca opozițional.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu o desinvoltură surprinzătoare, dl Sturdza, omul care cerea guvernului conservator să intervină pentru noi, declara acum că: »*Avem să ne abținem cu toții dela ori-ce act de agitație în afacerile interioare ale statelor vecine și în special ale monarhiei austro-ungare*«.

Distinsul nostru luptător, dl *Aurel C. Popovici*, în desvélirile sale neuitate, a dat lovitura de moarte eroului de scuse și complicilor sei.

În reprivirile noastre am trebuit să semnalăm și să înfierăm și noi atitudinea »națională« a dlui Sturdza precisată în discursul d-sale dela Iași.

Noi nu privim și nu putem privi pe dl Sturdza din punct de vedere al partidelor de dincolo.

Pentru-că devisa noastră *legiferată* în enunțiațiile repetite ale partidului și ale comitetului național este, *să nu ne amestecăm în afacerile interioare ale fraților de dincolo.*

Dar' avem și titlul de drept și datorința de a judeca asupra dlui Sturdza ca bărbat care a avut rol în chestiunea națională și care s'a atins de ea cu gânduri ascunse, pentru-ca, în fine, să-'i prepare chiar el — înmormântarea.

Noi am combătut și combatem pe dl Sturdza personal, ear' nu pe »șeful partidului național-liberal din România«

Nici-odată, combătând pe domnul Sturdza, nu 'l-am identificat cu marele partid național-liberal din România. Și nici nu se poate identifica, pentru-că dl Sturdza, devenit prim-ministru, 'și-a făcut o problemă de a dovedi că nu-'i nici »național« nici »liberal«.

Aceasta e și cauza, că adeverații naționali-liberali nu se găsesc în jurul dlui Sturdza și nu-'l recunosc ca șef de partid, tocmai pentru activitatea sa desastroasă intereselor naționale ale neamului românesc.

Personagii valoroase ale partidului național-liberal ca domnii *P. S. Aurelian, N. Fleva, Costinescu, Lascar, Delavrancea*, combat astăzi în opoziție crâncenă pe dl Sturdza, *condamnându-l mai ales pentru atitudinea sa în chestiunea națională.*

În urmare, cei-ce ne-au acusat sau ne-ar acusa, că în persoana dlui Sturdza combatem partidul național-liberal, se pun în ceartă cu logica și cu adevărul.

Din contră, cine dintre noi se face apărătorul dlui Sturdza *pe chestiunea națională*, acela vine în conflict și cu partidul *național* român din Transilvania și Ungaria, dar' și cu partidul *național-liberal* din România.

După aceste explicații, pe cari ni-le-a dictat însuși fondul chestiei care ne preocupă, revenim la atitudinea dlui Sturdza ca prim-ministru față cu chestiunea națională.

Toate fapăturile dlui prim-ministru Sturdza față cu noi, sînt de natură a indica nu numai la indiferență, dar' chiar la *ostilitate* în chestiunea națională.

Departe de-a interveni *pentru noi*, în calitatea »samsarului cinstit« precisată de d-sa, dl Sturdza a intervenit

între noi, ca să ne distrugă pacea și solidaritatea.

În loc de-a fi cel puțin indiferent față cu chestiunea națională, dacă fiind la putere nu-'i mai *da mâna* de-a fi activ, dl Sturdza, prin oamenii sei de dincolo și dela noi, a inaugurat acea nenorocită »*politică de îndulcire*«, care constituie punctul de plecare al unor mari catastrofe pentru cauza neamului românesc. Cu alte cuvinte, *vorbind românește*, dl Sturdza s'a pus în serviciul dușmanilor chestiunii naționale, conștient sau inconștient — asta puțin importă.

• BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIII.

Constatarăm în articolul precedent, că discursul dela Iași al dlui D. A. Sturdza era o cutezătoare și rușinoasă *schimbare la față* și indica la o atitudine sinistră față cu chestiunea națională. Am mai constatat că această atitudine consista în *inaugurarea pe față a unei ostilități categorice* față cu chestiunea pe care același domn Sturdza, același bătrân diplomat, același om »cu experiență de 40 de ani în rostul neamului« o numia câteva zile mai nainte *chestiunea de existență a neamului românesc!*...

Cei-ce-l cunosc pe dl Sturdza, știu că d-sa are slăbiciunea de a se *lăuda* cu multe de toate, dar' mai ales cu profundele sale sentimente creștinești.

Ei bine, eată, cât de bun creștin se dovedea dl Sturdza în chestiunea națională :

Ântâiu, cu invocarea duhului sfânt al »*Înălțării Domnului*« plănuse *coborîrea chestiunii naționale!*

Al doilea: Rob al patimilor sale, urmărind numai scopuri de domeniu strict egoist și puțin morale, d-sa, în discursul dela Iași, era atât de *bun creștin*, încât profana sfințenia »*Schimbărei la față*«, dându-'i acestei noțiuni un rost nou, respingător, rușinos, degradator, păgân!

Curioasă ființă și dl Sturdza: se afișează ca *bun creștin* și procedează *necreștinește*, se presentă ca *bun Român* și procedează *neromânește!*

Dar' se mai află la noi oameni — o microscopică »grupare« — cari în calitate de »amici de principii« ai dlui Sturdza, adecă de aserviți personali ai d-sale, au încercat și încearcă totul pentru a stoarce din discursul dela Iași un alt rost, mai mângăietor.

Tendențele astea desperate se iviseră deja la două zile după rostirea discursului.

Pe atunci *Tribuna* se afla încă la dispoziția subalternilor dlui Brote, omul de casă al dlui Sturdza. Spăriat de impresia penibilă pe care discursul a provocat-o în toată opinia publică românească, de dincolo și de dincoace, dl Brote a *ordonat* — obiceiul d-sale de »șef« — publicarea unui mistic articol în *Tribuna*. (Vezi-'l la adaos).

În acest articol, dl Brote se trudea cu apă și oțet să spele pe domnul Sturdza, să-'l refacă *mare Român*. Știți cum? Dl Brote afirma cu entuziasm că dl Sturdza e același, pentru-că... în discursul său a vorbit de *chestiunea națională*, pe când conservatorii vorbeau de *chestiunea transilvană!*

Ei, v'ați convins de înalta diplomație a dlui Brote, inspirată evident de dl Sturdza?!

Puțin importă că iai o atitudine ostilă față cu chestiunea națională, puțin importă că decretezi înmormântarea ei! Vorba e, că *vorbești* de... »chestiunea națională«, ear' nu de »chestiunea transilvană«. Asta e ceea-ce importă — pe Români!!

Acei deștepți oameni politici, cari la 1895 acceptaseră și propagau asemenea insane atentate la logică și la bunul simț politic, acei onorabili mențin și astăzi asemenea sofisme de specula cea mai ordinară.

Procedeul cel mai corect ce-l putem urma față cu astfel de incorigibili, față cu astfel de recidiviști politici, e să le repetim că nu numai noi, cesti de aici, dar' toată lumea independentă de dincolo înțelege și explică discursul dela Iași așa cum este el *de fapt*, așa cum 'l-am prezentat noi!

Nu ne vom provoca la opiniile conservatorilor, adversarii politici naturali ai dlui Sturdza.

Vom cita numai opiniile a doi oameni politici de seamă ai României, cari sînt fruntași și membri în comitetul executiv al partidului național-liberal, *căruia dl Sturdza 'i-s'a impus de șef*.

Dl Vasile *Lasca*r, fost ministru în cabinetul liberal-național presidat de venerabilul domn P. S. Aurelian, spunea în discursul rostit în ședința camerei dela 4 Martie 1898, următoarele despre atitudinea dela Iași a dlui Sturdza :

»...Este o chestiune la care ne gîndeam altă-dată cu inima plină de speranțe, la care

astăzi, din nenorocire, ne întoarcem ochii cu sufletul plin de întristare și de amărăciune, — chestiunea națională.

»Știți speranțele și iluziunile ce aveau unii și îngrijirile ce cuprinseseră pe ceilalți.

»Întreb pe cel dintâiu, câte iluziuni le-au mai rămas în urma discursului pronunțat la Iași de D. Sturdza îndată după venirea partidului liberal la putere, și cu cât s'au micșorat îngrijirile celor de-al doilea?

»Nu voi face istoricul celor petrecute în chestiunea națională, — e prea trist. Îl cunoașteți cu toții.

Ear' dl *Delavrancea*, una dintre figurile cele mai distinse ale partidului național-liberal, în discursul d-sale rostit la cameră în luna Aprilie 1898, condamna în următorii termeni zdrobitori *schimbarea la față* operată de dl Sturdza la Iași:

»...La Iași, dl prim-ministru ține un discurs. Și vorbește despre chestiunea națională începând astfel: »în special în chestiunea națională situațiunea noastră este clară și netedă«.

Admirabil început pentru un »samsar cinstit«. Ori-cine s'ar fi așteptat să spună, ceea-ce spusese până în ajun »clar și neted«, că sfiala în chestiunea națională este un păcat — clar și neted; că nu putem sta în momentele grele alături de Maghiari, până nu vor satisface legitimele aspirațiuni ale Românilor din Ungaria — clar și neted; că dacă vom tăce nu se va auzi decât glasul acelora, cari sugrumă o treime din neamul nostru — clar și neted; că la umbra triplei alianțe se comite cea mai odioasă crimă în secolul nostru — clar și neted!

»Mi-se pare că așa ar fi fost logic, firește ori-care ar fi fost strălucita d-sale dibăcie de a exprima diplomatic fondul acelor idei »clare și netede«. Așa ar fi fost logic, căci așa vorbise în 1893, în 1894, și la Iași era în 1895.

»D-sa n'ar fi putut spune ca *Gladstone*, surprins în contradicere cu o veche credință a sa: »de atunci și până astăzi puteam să mă nasc din nou, să devin major și să împărtășesc altă părere«. E aci o lungă prescripție care presupune schimbarea împrejurărilor, încetarea atâtor cause, desevîrșirea atâtor evenimente și ivirea altor elemente de calcul în legătură cu alte probleme de altă natură. *Dl prim-ministru n'ar fi putut invoca lungimea și puterea timpului. Nimic nu se schimbase; căci d-sa chiar dacă s'ar fi asemănat cu Făt-frumos din basme, care creștea într'un an cât altul în zece, tot același ar fi trebuit se rămână. Nu trecuse nici un an dela solemnele sale declarațiuni. (Aplause).«*

Acum, după-ce credem a fi arătat pe deplin *rostul adevărat* al discursului dela Iași și a fi stabilit cu drept cuvânt responsabilitatea dlui Sturdza, vom precisa, în scurt, acel sistem diabolic inaugurat de dl Sturdza pentru a *nimici mișcarea națională abandonată de el*.

Punctele cele mai negre ale acestui sistem sînt — după discursul dela Iași, — : *încercarea de a nimici Liga* și paralisarea (din norocire — temporară) acesteia; ***crisa dela Sibiu***, *visita dela Budapesta cu decorarea lui Fezenszky*, *visita oficerilor români la Brașov* și ***chestiunea școalelor române din Brașov***.

Nu mai poate încăpè discuție, că toate aceste evenimente constitue adevărate și enorme catastrofe pentru cauza națională, catastrofe al căror autor ne-

fast este *omul-desastru*, este dl Dimitrie A. Sturdza. Crisele penibile prin cari a trecut *Liga culturală*, din cauza uneltirilor puse la cale de dl Sturdza și de agenții acestuia, sînt cunoscute publicului nostru. Au trebuit sfortări uriașe și îndelungate pentru a salva Liga de peire și pentru a restabili în sinul ei pacea și dragostea de muncă.

Efectele desatsroase ale *decorării* lui *Jeszenszky* și ale *visitei* oficerilor români la *Brașov* sînt deasemenea cunoscute, ear' autorul lor a fost înfierat, de drept, tot în persoana dlui Sturdza, care a tăcut ca peștele în chestiunea *Jeszenszky*, ear' în chestiunea *visitei* dela *Brașov* forțat a recunoscut — că *a fost pusă la cale cu plan!*

Sînt cunoscute publicului nostru și desastrele colosale cari se numesc »*crisa dela Sibiiu*« și »*chestiunea școalelor române din Brașov*«.

Aceste chestiuni fiind înse cele mai grave, cele mai complicate și cele mai penibile pentru dl D. Sturdza, le vom trata în special.

IX.

Dacă vorbim de faimoasa *crisă din Sibiiu*, trebuie să vorbim de dl *Sturdza*; dacă vorbim de dl *Sturdza*, trebuie să vorbim de faimoasa *crisă din Sibiiu*...

Acesta-î adevărul cumplit de trist, care caracterizează în chipul cel mai real situația desolată în care ne îmbrânciră dl Sturdza și ortacii sei politici. Acesta-î adevărul excepțional de grav, care indică la rolul nefast al domnului Sturdza în chestiunea națională. Acesta-î adevărul absolut definitiv, care stigmatizează fapăturile dlui Sturdza de a se amesteca, ilegal și nesincer, în afacerile interioare ale politicei noastre naționale.

Acel desastru, acea nenorocire fulgerătoare, acea tragedie mișcătoare care se zice »criza din Sibiu«, este prea bine cunoscută aderenților și amicilor partidului nostru național. Causele ei, complicațiile grave, violențele ne mai pomenite provocate de »cei vechi«, zguduirile și consecințele fatale, — toate, dar' absolut toate le cunosc, le pot cunoaște și vedè limpede cei cu dor curat pentru cauza națională și cu gânduri bune și luminate.

De aceea ne dispensăm de a mai face un superfluu istoric al acelei crise.

Scopul nostru, mărturisit și formulat în articolele anterioare, este să reprivim *în fond* evenimentele succedate în anii din urmă în chestiunea națio-

nală. Să reprivim *în fond* acele evenimente, să restabilim faptele cele mai de seamă și responsabilitățile, — pentru-ca din toate acestea să luăm învățăminte *fundamentale* pentru viitor.

În urmare, și cunoscuta crasă din Sibiu o vom trata numai *în fond*, mulțumindu-ne a stabili momentele chintesențiale și responsabilitățile autorilor *intelectuali*.

Subliniem »intelectuali«, pentru-că în nenorocita crasă avură rol și niște nesocotiți de autori »*materiali*«, ca să zicem așa, cari împinseră diferențele până la sfruntate acte de forță. Mai ales unul din acești »viteji« a devenit, printr'o simplă fereastră, legendar între Români...

Noi, considerând serioșitatea chestiunilor care ne preocupă, nu putem da atențiune decât *autorilor intelectuali*. Faimoșii autori »*materiali*«, inconștienți și angajați orbește în serviciul stăpânului fără apel, sânt vrednici numai de dispreț, ori cel mult, în momente senine, de hazul Românilor adevărați...

Revenim acum la tratarea *în fond* a crisei. Vom fi scurți la vorbă, dar categorici și necruțători.

Inzădar ni-se reproșează, că »spunem la dușmani tainele noastre« Astea, în excepționala situație actuală, sînt pretexte, sînt vorbe de clacă, sînt mofturi.

Totdeauna, șefii și luptătorii cauzei noastre naționale, față cu acușările întefite și perfide ale dușmanilor bănuitori, au accentuat *legalitatea și loialitatea* acțiunilor noastre. Au accentuat și trebuie să accentueze, că *noi n'avem taine nici între noi, nici față de dușmani, nici față de ori-cine altul!*

N'avurăm în trecut taine de dat pe față, n'avem nici astăzi.

Avem însă datorința și dreptul de-a spune, la locul și la timpul seu, toate adevărurile a căror știință și cunoștință este indispensabilă *purificării noastre interioare* și este indispensabilă *selecțiunei de caractere* ce trebuie să se opereze între noi.

De aceea, ar face bine să nu mai vorbească în vînt și să nu mai scrie vorbe goale pe hîrtie albă, — aceia cari umblă să ametească lumea cu vîlul tăcerii, cu vîlul uitărei, cu vîlul tăinuiri, și cu D-zeu știe câte alte vîluri!

Ca să fim scurți, constatăm d'a capo, că acea catastrofă enormă pentru chestiunea națională, înțelegem *crisa*

dela Sibiiu, tratată fiind aprofundat și cu temeinicie, nu poate fi considerată, în definitiv, ca o afacere de drept privat ivită între dl *Dr. Rațiu*, ca president al partidului național, și între dl *Titu Liviu Albini*, fostul proprietar *fictiv* al Institutului tipografic și al ziarelor *Tribuna* și *Foaia Poporului*. Singura judecată adevărată și sinceră ce se poate aplica *crisei din Sibiiu* este, că ea constituie o complicată și penibilă *afacere politică* între partidul nostru național, reprezentat prin dl *Dr. Rațiu* și membrii constanți din comitetul național, și între dl *Sturdza* și ortacii sei politici.

Acești din urmă sunt dovedii autori intelectuali ai *crisei*, ear' primul și cel mai mare »autor« între ei este dl *Sturdza*.

Asupra onorabilului domn Sturdza revine în prima linie responsabilitatea crisei din Sibiiu, ear' asupra tovarășiei minore **Brote-Slavici-Bianu** etc., puși sub tutela dlui *Sturdza*, pe care-l privesc acei domni ca singurul bărbat politic român cu adevărat *major*, *acea responsabilitate revine în a doua linie*.

Aceasta este *adevărată* stabilire a responsabilităților în ceea-ce privește *crisa din Sibiiu*.

Încât mai este nevoie, după atâtea dovezi factice residente în acțiunile »de îndulcire«, vom dovedi aserțiunile noastre.

Rostul »crisei din Sibiiu« este în cel mai intim »nex causal« cu noua atitudine a dlui Sturdza în chestiunea națională, cu atitudinea d-sale de-a înmormânta această sfântă chestiune și de-a *îndulci* pe Maghiari.

Știa bine și dl Sturdza — cum se nu știe? — că *Tribuna*, ca organ acreditat al comitetului național, devenise sufletul mișcării naționale la noi.

Prin urmare, în urmărirea scopurilor sale pe cât de »dulci« pe atât de oculte și sinistre, dl Sturdza avea nevoie în primul plan de *Tribuna*.

Cu venirea la putere a d-sale dl Sturdza a dat în acest punct de-o *situație favorabilă*.

»*Tribuna*«, deși vândută de dl Brote comitetului național, așadar' *națiunii române din Transilvania și Ungaria*, se afla sub conducerea de fapt (dar' nu și de drept!) a dlui Brote, amicul politic cel mai devotat și cel mai elastic al dlui Sturdza.

Dl Brote, deși în exil, era dictator la *Tribuna*, căci își avea acolo oamenii sei, avea acolo pe vestiții »amici«,

pe cunoscuții »*vechi* tribuniști«, cum le place acestor domni a se afixa și a se recomanda obștei românești.

Pe când dl. *Brote* posedă încă dreptul de proprietar al *Tribunei*, se dase ziarului, sub influența d-sale dependentă în ultima analiză de voința dlui *Sturdza* — o direcție contrarie principiilor, regulilor și ușurilor legiferaute privitor la atitudinea partidului nostru național față cu partidele politice ale fraților din România. Acum, *Tribuna* se angajase în serviciul partidului liberal-național, sau mai corect zis, în serviciul dlui *Sturdza*, și luase o atitudine ostilă partidului conservator și guvernului român pe atunci conservator.

În articole și corespondențe din București, dl *Brote*, care se afla sub mantaua dlui *Sturdza*, publica în »*Tribuna*« *sa* atacuri nepermise la adresa conservatorilor.

Ne aducem aminte de o condamnată corespondență — e suficient să cităm un singur cas — în care dl *Brote* compara partidul conservator cu un arbore ruinat, gata să cadă!

Din nenorocire, șefii partidului nostru se aflau pe atunci în temnițele dela *Vaț* și *Seghedin*, de unde zădar-

nic încercau mereu să pună frâu por-
nirilor periculoase ale celor dela *Tri-
buna* Dl Brote dicta și *punctum!*

Dicta dl Brote și acum, deși *Tri-
buna* devenise în cursul timpului —
proprietatea națiunii!

Intr'o asemenea situație primej-
dioasă, șefii nostri întemnițați au re-
curs *de comun acord* la ultima măsură
de rigoare între oamenii onorabili:
sechestrarea Tribunei, în scop ca să
nu mai dispună ca proprietar dl T. L.
Albini, om al dlui Brote, ci comitetul
național.

Cu executarea sechestrării fusese
încredințat părintele Nicolae *Cristea*,
care după 8 luni de temniță se întor-
cea la Sibiiu. Dar' se știe, că dicta-
torii dela *Tribuna* refuseră brusc pe
betrânul mandatar al comitetului na-
țional...

Și dedeau înainte cu atitudinea lor
nefastă...

Când martirii fură grațiați, dl Dr.
Rațiu, de acord în principiu cu ceia-
lalți membri ai comitetului — afară de
exilați — era decis a face ordine la
Tribuna.

Era și timpul suprem. Cei dela *Tri-
buna* se angajaseră deja cu trup cu suflet
pentru faimoasa »politică de îndulcire«

născocită de dl Sturdza în colaborare cu dl Brote. Discursul dela Iași era glorificat în »Tribuna«, ear' dl I. Slavici își publica acei celebri articoli »millenari«, în cari pleda fățiș pentru capitularea noastră.

Da, era nevoie să capitulăm chiar în preajma »milleniului«, ca să »îndulcim« pe Maghiari și ca dl Sturdza să aibă siguranța, că noi ne-am culcat pe o ureche fără să ne mai pese de chestiunea de existență a neamului românesc!

Cele-ce urmară, le știe toată lumea.

Îndulciții și îndulcitorii, răsvrățiții și răsvrătitorii, compromișii și compromițătorii, inaugurară cea mai perfidă campanie de »conventicule«, »proteste«, »adause unice«, broșuri etc. — ca să prezente pe dl Dr. Rațiu și pe membrii *constanți* ai comitetului național — ca pe niște trădători, ca pe niște vânduți lui Bánffy.

Duplicitatea cea mai perfidă se comitea: *cei - ce tocmai voiau pacea cu Bánffy, traficau cu intransigența și acuzau de tradare pe cei buni și pe cei dreپți!*

Urmarea inevitabilă fu, că intriganții trebuiră să-și iee adio dela *Tribuna...*

Mai mult nu reamintim; e de prisos.

Constatăm atât, că dl Sturdza și oamenii sei, cari înscenaseră în chip meschin crisa dela Sibiiu, cu scopul de a pune monopol pe *Tribuna* și de a o face arma capitulărei, — se văzură fără organ.

În ce privește crisa, lumea românească cunoscătoare a crisei e unanimă a recunoaște pe culpabili în persoana dlui Sturdza, ca șef ocult și a dlor Brote-Slavici-Bianu etc, ca unelte oarbe.

Pentru limpezirea deplină a chestiunii, servesc ca probe prețioase următoarele constatări ale dlui *Dela-vrancea*, în discursul d-sale din Aprilie 1898, rostit în camera României:

„Nu voi acuza pe nimeni dela noi. Dar' dela noi a pornit fatala diplomație. Nu acuz direct pe vre-un „vechiu bărbat“ cu experiență de 40 ani în rostul țerei, dar' în apropierea acestei experiențe a fost cineva, care a voit să impună comitetului național dela Sibiiu o direcțiune a „Tribunei“, o direcțiune residentă în București și compusă din trei, doi martiri exilați și un ex-martir.

„Se pretindea lui Rațiu să se supună, lui, care nu cedase teroarei ungurești. Pe virtutea și gloria lui voia să se ridice calculul ordinar și pusilanimitatea egoistă. (Aplause).

„Acest plan inadmisibil 'i-s'a transmis dlui prim-ministru, prevestindu'-i-se că dacă nu va domoli pe cei ambițioși, dincolo, în dauna „chestiunii naționale“ se va divide comitetul național în două.

„Pacea și frăția erau posibile. Și de astădată însă o diplomatie nenorocită a triumfat. Cei de dincolo s'au sfâșiat între ei, și focul a fost pus de ainrea. (Aplause).

„Și ca nu cumva, treziți din amețală, să revină la unire, punând umărul la aceeași cruce pe care o purtaseră împreună, s'a fundat un ziar nou la Arad „Tribuna Poporului“.

„Un enorm abis s'a deschis între frați, două steaguri în loc de unul. Oarba neunire, această fatalitate a trecutului nostru a izbucnit. Și acolo, ca și la noi, diplomația a împărțit pe conducători în patrioți și trădători. (Aplause prelungite)“.

Evident, o înfierare mai justă și mai judicioasă decât aceasta nu se poate aplica fapturilor nefaste ale dlor Sturdza și consoții în chestiunea națională!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Încât pentru chestiunea *Tribunei Poporului* sulevată și de dl Delavrancea, vom vorbi în proximal articol.

X.

Menționarăm în articolul precedent acea turbată campanie de intrigi, amăgiri, bănuiri și calumnii perverse, pe care oamenii »politiceii de îndulcire« o inaugurară în scopul perfid de a compromita pe cei-ce apărau din toate puterile lor caracterul național și independent al *Tribunei* ca organ al partidului și al comitetului național, și de a deveni ei stăpânii abso-

luți ai ziarului prin care voiau să orbească lumea românească și să servească — la adăpostul ori-cărei descoperiri — interese străine de programul nostru național și de principiile politice noastre *autonomiste*.

Când se văzură scoși din sanctuarul național, — vorba părintelui Lucaciu, — când se convinseseră, că ori-ce sforțări de a se înstăpâni earăși pe *Tribuna* se frâng fărăimă de rezistența desinteresată, energică și implacabilă a șefilor rămași fideli partidului și principiilor noastre autonomiste, apostolii »îndulcirea Maghiarilor« și provocătorii amărăciunii Românilor, continuară opera lor erostratică cu rachete și bombe, cari explodau în ziarele sturdziste de peste munți, în »Revista Orăștiei« și în broșuri ca »*Tribuna* și *Tribuniștii*«, povestea cea fermecată (ear' nu fermecătoare!) a dlui Ioan Slavici.

Dacă vom mai adauge, pe lângă acestea, și uneltirile de soboli ale emisarilor mincinoși, cari cutrierau Transilvania și Ungaria încărcăți de grozave misiuni diplomaticești dela dl Sturdza, — ne putem face o idee cât de ușor a fost să se provoace în sînul nostru desorientările, neîncrederile și descurajările cele mai nenorocite, chiar în mo-

mentele cele mai importante pentru noi, chiar în timpul cel mai favorabil de a inaugura noi acțiuni naționale viguroase, cu ocazia sărbărilor »milenare«...

A fost voința binecuvântată a providenței neamului românesc și norocul partidului național, că tocmai la timp, în orele supreme, fulgerară între noi desvélirile senzaționale ale dlui *Aurel C. Popovici*, care incontestabil este unul dintre conducătorii noștri cei mai iubiți și cei mai cu autoritate.

Lumea care-l cunoaște pe dl Popovici, lumea care 'l-a văzut în cele mai grele împrejurări muncind, stăruind, luptând, expunându-se, jertfind și jertfindu-se ca un apostol, — era și este obicînuită să vadă în acest bărbat un model al caracterului și al demnității politice, un exemplu strălucit al devotamentului și onestității, un atlet incomparabil al principiilor și al luptei intransigente

Nu se putea deci, ca desvélirile zdrobitoare ale dlui Popovici să nu afile crezământ dela prima cetire. Nu se putea să nu se creadă acelu bărbat, care singur între exilații noștri politici este *martir*, care singur 'și-a păstrat în valurile negre ale luptelor de

partid din România desevîrșita independență de vederi și neatîrnarea materială.

Unui astfel de bărbat, predestinat a fi în viitor fala și mândria noastră, — trebuia să 'i-se creadă, mai ales când, în spriginirea desvêlirilor sale, aducea argumente irecusabile, dovezi complete, fapte și acte consumate.

De aceea n'a fost Român nepreocupat, n'a fost amic sincer al nostru, care să nu se cutremure aflând din rostul autorizat al dlui A. C. Popovici, atentatele extrem de primejdioase, cari, la inspirația și influența dlui Sturdza, se plănuiau cu țelul de a nimici bazele partidului nostru național: programul dela 1881 și principiile autonomiste, și de a preface întreg partidul într'o gașcă guvernamentală aservită lui Bánffy Dezső.

Capitularea cea mai rușinoasă în prețul unei problematice și dubioase legi electorale »europenești«, eată oribilul plan »diplomatic« al apostolilor de contrabandă ai »împăcării conflictului româno-maghiar« !...

Dar' dl Popovici ne-a mai descoperit un fapt de extremă importanță și care confirmă tot ce am spus și ce vom spune noi în această privință: *duplicitatea culpabilă a politicei cu doi*

bani în trei pungi; excamotarea unei intransigențe prefăcute în scopul de a propaga o moderațiune nemernic de lașe!!

Spăimântați de atitudinea eroică și salvatoare a celui cu adevărat *intransigent*, fulgerați de gravele lui descoperiri, diplomaticeștii moderați de lumea nouă, propoveduitorii »*direcției nouă în situația schimbată*«, — rămaseră cu totul desarmați și îngroziți se ascunseră în bârlogurile lor, cu nădejdea de-a eși de nou.. la plinirea vremii, vorba părintelui Mangra.

La acusele zdrobitoare, vinovații nu putură produce, ca probe disculpante, nimic decât niște banale desmințiri »categorice«, fără rost și fără vlagă, dar' și fără scrupule și fără rușine. Din acușați voriră să devină acușatori, dar' nu deveniră decât ceea-ce erau — calumniatori..

Un an de zile, acești onorabili politicieni, ascultătorii orbi ai unui bărbat politic orbit de patimă, dispărură de pe arena vieței noastre publice.

Mulți îi credeau morți și le cântau creștinește vecinica pomenire. »Morții cu morții« — își ziceau mulți, uitându-și de acea înțeleaptă cugetare poporană: »*poama rea nu pier*e«...

Intr'adevăr, dacă acei distinși diplomați, încetaseră cu activitatea lor pe față, lucrau cu atât mai febril în ascuns. Pe semne, așa era porunca!

Nu era, pentru dl Sturdza, oportună apariția »în timpul milleniului« a organului despre care în taină vorbeau multe oamenii sei...

Nu era oportună, pentru-că un organ românesc la noi nu putea să treacă peste milleniu fără să-l combată aprig, cum 'l-a combătut *Tribuna* zi de zi. Ear' organul oamenilor puși sub comanda dlui prim-ministru îndulcitor de Unguri, nu putea să lupte în contra sărbătorilor »millenare«!

Dar', trecut odată »milleniul«, organul apărură... Era — *Tribuna Poporului* dela Arad...

Cu dl I. Rusu Șirianu în frunte ei își ziceau cu fală... »aceiași«, par'că lumea nu 'i-ar fi cunoscut!

Fără program mărturisit, fără oameni cunoscuți ca *independenți*, cu șefi compromițați, ce rost avea acest organ? Era el reclamat de interesele noastre naționale, ori alte interese îl întemeiaseră?...

Atitudinea dubioasă, speculativă, gălăgioasă și circumspectă în același

timp, a organului dela Arad, dete în curând răspuns acestor întrebări juste.

După-ce reuși să grupeze în jurul seu o seamă de oameni a căror bună-credință și dragoste de neam au fost surprinse ca să fie usate în alte scopuri și cari erau toți *trași pe sfoară*, — *Tribuna Poporului* începù să debuteze cu faimoasele »*Puncte de orientare*« ale ocultului domn Eugen Brote. Aceste negre puncte veniau ca *veritabilul* program al organului fără de program...

Acum se dovedì *negru pe alb*, rostul nașterii ziarului. Acum se vèzù *cine* l-a întemeiat și cu *ce* scopuri!

Propoveduind earăși »politica de îndulcire«, cei dela *Tribuna Poporului* nu făcură decât să documenteze că sînt emisarii gazetărești ai dlui Sturdza, care era și este adevăratul proprietar, în toate, al ziarului dela Arad...

Surprinși asupra faptului, prinși cu »punctele«, patronii *Tribunei Poporului*, fideli principiilor duplicității, deteră ordin să se cînte pe altă coardă... Și începură repede după tonurile »dulci«, strigăte aspre de... intransigență. Erau *aceiași!*...

Și de atunci au rămas *aceiași*: cu perfida lor politică de duplicitate, cu...

îndulcirea ± intransigența, — adecă, în definitiv, cu *nimica goală*!

Dar' nimica asta goală este astfel numai pentru noi; pentru ei înseamnă — *nimicirea*, nimicirea *Tribunei* și a celor rămași credincioși drapelului național!

Nu ne-am temut și nu ne temem că ne vor nimici, de aceea îi privim ca pe nimica toată. Trebuie să constatăm însă, că scopul lor era și este nimicirea *Tribunei*, delăturarea șefilor noștri adevărați și distrugerea partidului.

Eată scopul infernal care 'l-a înduplecat pe îndulcitorul domn Sturdza să întemeieze la noi un organ, care este ântâiu sturdzist, apoi brotist, și mai pe urmă de toate — mai este și românesc!

Apropo de aceste aserții, de al căror adevăr sîntem tot atît de perfect convingși pe cît de perfect ne dăm seama de gravitatea lor, — atragem atenția cetitorilor la păreriile dlui Delavrancea asupra *Tribunei Poporului*, păreri reproduse de noi *textual* în articolul precedent.

DI Delavrancea, care fusese în măsura de a cunoaște toate tainele politice ale dlui Sturdza, știe ce spune și noi ne bucurăm că păreriile sale con-

firmă în totul părerile noastre despre organul dela Arad.

Într'adevăr, acesta era rostul *Tribunei Poporului*: propagarea politicei de îndulcire a dlui Sturdza, ear' în acest scop distrugerea partidului, a șefilor și a *Tribunei*.

La partid atentară prin faptul că 'i-au călcat disciplina și 'i-au sfărmat integritatea, constituindu-se ca *grupare politică a parte* și profesând principiile vrajbei și urei între membrii partidului național, pentru al cărui program au evitat să se declare în organul lor.

Pe șefii partidului încercară și vreau să-și distrugă, calumniându-și și nerecunoscându-le calitatea lor, cum fac de pildă cu dl Dr. Rațiu, pe care nu-l recunosc de president al partidului, căci de 'l-ar recunoaște, s'ar supune *disciplinei de partid*.

În fine *Tribuna*, această fortăreață, voiră și voesc s'o distrugă cu ori-ce preț.

Însuși faptul fondării *Tribunei Poporului* este un atac la *Tribuna*, cu scopul de a o discredita pentru-ca s'o poată distruge cu atât mai ușor.

Contând la enormele dificultăți materiale cu cari se luptă *Tribuna* zi de zi, din cauza prigonirilor guvernamen-

tale maghiare, dl Sturdza și oamenii sei au sperat să zdrobească *Tribuna* cu noul organ dela Arad și astfel să scape de cel mai riguros control al politicei de îndulcire.

În scopul acesta perfid, oamenii de aici ai dlui Sturdza se folosiră de armele cele mai detestabile.

E destul să spunem, în basa mărturisirilor ce avem dela abonați ai *Tribunei* și *Foii Poporului*, — că domnul Russu-Șirianu și »amicii« sei pușintei, înainte de a-și fonda foaia, cutreerău sate și orașe îndemnând lumea românească să se aboneze la noul organ, — de oare-ce »*Tribuna*« în câteva zile, va înceta să apară, ear' abonamentele vor fi perdute!!

Nu-s acestea arme de-adreptul mișelești, incompatibile cu oameni cât de puțin onorabili?!

Da, recunoaștem că *Tribuna* și *Foaia Poporului*, ca organe eminate naționale, au să lupte cu enorme greutate materiale, dar' asta nu însemnează că ele nu vor exista, până sunt sub conducerea unor bărbați conștii de datoria lor națională.

Dar' tocmai faptul că fondatorii *Tribunei Poporului* contau și contează la strîmtorările materiale ale organelor

comitetului, constituie o crimă de ordin național !

Nu umblăm cu taine, și ca să-și facă cetitorii o idee de starea organelor naționale din Sibiiu, publicăm la finea acestei broșuri conspecte detaliate, exacte și autentice despre cheltuelile enorme ale *Tribunei și Foi Poporului*, pentru-ca obștea românească să vadă, că *numai* scopurile naționale sânt cari ne fac să fim... *săraci*.

Din acele conspecte, se vede că dela 1893 încoace cheltuelile numeroaselor procese ale *Tribunei și Foi Poporului* se urcă la suma de peste **10.000 fl.** plus **6990 fl.** cheltueli de întreținere, călătorie etc. Adăugând la aceste sume considerabile și alte cheltueli cari nu sânt induse în conspecte, avem resultanta de vre-o **20.000 fl.**, sumă uriașe ce s'a cheltuit abia în patru ani ca să se salveze ziarele comitetului național.

Venitele ziarelor și sentimentul de jertfă al conducătorilor nostri au acoperit și acoper mereu cheltuelile enorme ce ni-le face guvernul maghiar.

Și le vor acoperi mereu, pentru a salva ziarele și pentru-ca să le păziască *neatîrnarea politică!*

Ei bine, cu toate acestea se găsesc oameni cari s'voească a nimici *materialicește* »Tribuna«, dacă *moralicește* n'o putură nimici.

La comanda și cu *spriginul moral și material* al dlui Sturdza, acei oameni au fondat *Tribuna Poporului*.

Dar' trecură doi ani și vor mai trece mulți, — totuși *politica reprezentată de »Tribuna« va rămânè, ear' cei cu politica de îndulcire se vor îneca în dulceața politicei lor!*

Doi ani de zile, cei dela *Tribuna Poporului* au promis marea cu sarea, au făgăduit »*acțiuni cum nu s'au mai văzut*«, dar' n'au făcut decât ceartă între frați și ură.

Recunoaștem, că *localicește* »Tribuna Poporului« își poate avè partea sa bună, dar' nu acesta a fost scopul fondărei ei, ci acele tendențe pe cari le-am precizat înfierându-le.

Sânt la organul din Arad și oameni de bună credință, cari mai fac câte ceva. Dar' *tonul ni-'l dau acestia*, ci oamenii dlui Sturdza, cari îl slăvesc și proslăvesc, publicând toate discursurile lui, toate laudele »*Voinței Naționale*« și tot ce li-se dictează de dl Sturdza și de subalternii sei *Brote și Slavici*.

De mai multe-ori, *Tribuna Poporului* a pledat pentru *pacea între noi*, dar' chiar cei-ce dictează acolo zădărnicesc ori-ce pace.

Dacă cei de bună credință dar' seduși din jurul *Tribunei Poporului*, ar da tonul foii, pacea s'ar putè face în tot momentul.

Dar' nu ne vom putè împăciui nici-odată cu aceia, cari distrug partidul național, cari nu recunosc nici o disciplină de partid, cari fac o politică în doi peri, cari, în fine, întrețin legături politice nepermise.

Causa națională se vè dicteze, domnilor, ear' nu dl. Sturdza, — atunci sântem împăciuiți!

Vom continua, trecënd la chestiunea școalelor din Brașov.

XI.

Multe fãpturi antinaționale, de extremă gravitate, a sèvrșit în micimea sa de suflet și în ângustimea sa de vederi, »marele patriot și bărbat de stat« dl Dimitrie Sturdza.

Erau prea suficiente acele fãpturi odioase, — pentru-ca numele acesta sè fie cu fiori amintit de obștea română contemporană, ear' urmașii nostri sè-l pomenească numai cu groază și blăstem...

Dar' nu erau suficiente pentru *omul-desastru* și nu erau suficiente pentru acei neîmpăcați dușmani ai neamului românesc, în al căror serviciu dl D. Sturdza s'a angajat și se menține angajat, de voe de nevoe.

Trebuia încă o faptuire antinațională odioasă, trebuia încă o catastrofă incalculabilă. Trebuia și s'a făcut. *Consumatum est...*

Chestiunea școalelor române din Brașov, acea chestiune care constituie complexul atâtor mari interese naționale românești în luptă cu intriga, răutatea, servilismul și meschineria »omului-desastru«, — eată catastrofa care a pus vîrf păcatelor naționale ale fostului »mare naționalist«.

Trecut-au luni, de când această chestiune penibilă s'a ivit, dar' în loc de a se îndruma pe căile ei normale, legale și naționale, a luat desfășurări și proporții anormale, ilegale și anti-naționale, — toate acestea din vina aceluiași fatal, permanent și nelipsit *om-desastru...*

În reprivirile noastre, credincioși vederilor conducătoare, pe cari le-am precizat în articolele noastre anterioare, vom trata și chestiunea asta numai *în fond*.

Istoricul, amănunțele și incidentele ei fără de sfârșit, le cunoaște publicul cetitor al presei românești independente.

La timpul seu »Tribuna«, ca organ exclusiv al intereselor noastre naționale de ori-ce domeniu, n'a lipsit dela datoria de a acorda și chestiunii școalelor din Brașov toată atenția și toată importanța ce o comportă acea chestiune. Într'o serie de articole publicate în vara trecută (nr.ii 110—119, din 1898) »Tribuna« a tratat chestiunea aprofundându-o, relevându-și momentele fundamentale, considerându-o numai din punct de vedere național românesc, explicându-o și comentându-o în toată obiectivitatea.

Și de atunci, »Tribuna« 'și-a ținut de o datorie publicistică a da cetitorilor toate evenimentele noue în această chestiune.

Acum, nu mai privim evenimentele așa cum ele se desfășură, dar' le reprivim în fondul lor. Aceasta, pentru a fi consecinți principiului enunțat la începutul seriei noastre: să fixăm faptele și evenimentele, să stabilim responsabilitățile, în fine să formulăm judecăți logice, conclusii întemeiate, cari să ne ofere învățăminte prețioase *pentru viitor*.

Ceea-ce trebuie să constatăm înainte de toate, este faptul deosebit de elocinte, că în conformitate cu celelalte desastre naționale provocate de dl Sturdza — și la chestiunea școalelor române din Brașov domină acel fir suspect care stabilește o relație strânsă între rolul »naționalist« al dlui Sturdza opoziționalul și între rolul antinațional al dlui Sturdza, primul-ministrul, — față cu chestiunea națională.

Asemenea celorlalte năpăsturi naționale ce ne-au ajuns din vocea domnului Sturdza, și aici sare în ochi *reaua credință* cu care acest bărbat se inspira, pe vremuri, de cauza română.

Anume, *cea dintâiu cauză care a provocat penibila chestiune a școalelor române din Brașov* — este *faimosul discurs rostit de dl D. Sturdza în sala Orfeu, la 25 Septembrie 1894.*

Acesta e discursul, în care bătrânul »om de stat« s'a făcut culpabil de neiertatul *delict al denunțării.*

Faptul este cunoscut astăzi în toată odiositatea lui de obștea română:

După-ce însuși fostul ministru de externe austro-ungar, comitele Kálnoky, nu contestase în delegațiunile austro-ungare dreptul statului român de a sprigini școalele și bisericile române dela

noi, ear' guvernul maghiar n'a protestat în acest punct, — a venit »marele Român« dl D. Sturdza și a comis cele mai respingătoare denunțaiuni, aducând la cunoștința dușmanilor noștri, în ce privea ajutoarele statului român, *sume exacte, nume de persoane, până și numerele cuitanțelor.*

Resultatul nefast a fost — *ivirea în germene a chestiunei școalelor române din Brașov, pe cari dl Sturdza le vizase direct prin faptul, că pomenise ca încassator de sume pe primul efor al acelor școale!*

Evenimentele de mai târziu, actele oficiale și oficioase emanate dela guvernul maghiar sau la ordinul acestui guvern, dovediră în termeni absolut indubitabili, — că *Maghiarii știură usa admirabil materialul prețios pe care li-'l furnisase pătimașul domn Sturdza.*

Acesta este *primul delict imens și neiertat săvârșit de dl Sturdza în chestiunea școalelor din Brașov.*

Anume: *dl Sturdza prin denunțaiunile sale dela Orfeu a îmbrâncit spre prăpastie școalele din Brașov, prin urmare a primejduit cele mai scumpe interese ale culturii naționale românești de dincoace, ear' Maghiarilor le-a servit arme veninoase în contra noastră.*

Să luăm în reprivire delictele ulterioare ale dlui Sturdza în chestiunea școalelor din Brașov, *delicte cari se țin lanț, prezentând formula precisă a unui sistem precugetat.*

Îndată-ce s'a văzut la guvern, bătrânul »bărbat de stat« care în opoziție plângea, ca un copil, de groaza soartei noastre politice, — schimbat la față și cu arbitrarismul celui mai nemilos tiran — *a tăiat pur și simplu, fără de apel, renta legală datorită de statul român școalelor din Brașov.*

Ce se întâmplase? Intervenise guvernul maghiar? Intreveniră împrejurări neprevăzute? Intreveniră cauze dependente de școalele române din Brașov? Poate aceste școale nu mai aveau nevoie de acea rentă; renunțaseră la ea?

Aș, nimic din toate acestea! La 1895 când a venit dl Sturdza la putere, situația era aceeași, ca la 1894, când același domn Sturdza denunța la Orfeu școalele române din Brașov!

Acum se știe — dl Sturdza a spus și a dovedit — că în chestiunea școalelor din Brașov s'a urmat, *pe lângă unele convorbiri*, un schimb de note diplomatice între baronul *d'Aerenthal*, ministrul austro-ungar la București, și

între dl D. Sturdza, prim ministru și ministru de externe român.

Una din aceste note, adresa baronului d'Aerenthal dela 18/30 Septembrie 1898 nr. 107 (reprodusă și în «Tribuna» nr. 260 a. c.) conține o declarație foarte agravantă pentru dl Sturdza.

Eată acea declarație:

....Recunoscând dreptatea punctului nostru de privire, E. V. ați binevoit a-mi da asigurarea, că fără a aștepta demersul meu și chiar dela intrarea în funcțiune a ministerului liberal, ordine au fost date în sensul mai sus menționat organelor competente“.

Cu alte cuvinte, ce-a făcut domnul Sturdza?

A procedat din inițiativă proprie, fără a mai aștepta provocare din partea guvernului maghiar. Deci fără nici un motiv constringent, a lipsit școalele din Brașov de renta lor legală, de mijloacele lor legale de existență!

Acest fapt constituie al doilea delict grav al dlui Sturdza în chestiunea școalelor din Brașov.

Dl Sturdza, procedând dintr'un condamabil și rușinos servilism față de guvernul maghiar, a mers atât de departe, încât pentru a-i preveni dorințele, a comis ilegalitatea de a lipsi școalele din Brașov de renta lor legală!

În acest chip, dl Sturdza a expus școalele din Brașov pericolului de-a fi închise, în lipsa mijloacelor de existență, ear' pe guvernul maghiar 'l-a îmbărbătat să se năpustească asupra fraților, pe cari chiar un frate al lor îi părăsise, călcând în picioare legea, dreptul și dreptatea.

Prin urmare dl Sturdza a periclitat earăși interesele noastre naționale, prin arbitrarism și samavolnicie, ear' interesele guvernului maghiar le-a spriginit cu servilismul față de Maghiari și cu ilegalitatea față de frații sei Români.

Dar' mai este un moment, cel mai grav, în istoricul tăierii subvenției de cătră onorabilul d. Sturdza.

Acest moment 'l-a destăinuit mai ântâiu *Tribuna*, în seria sa de articoli despre chestiunea școalelor din Brașov.

Faptul e următorul :

În convorbirea cu un mandatar al bisericei Sf. Nicolae și al școalelor române din Brașov, dl Sturdza a declarat, că e gata să solvească de nou renta, dar' numai pe lângă o condiție: să fie destituiți acei efori și profesori pe cari dl Sturdza îi crede adversari ai d-sale, ear' în locul lor să se instituiască persoane amice dlui Sturdza.

E de remarcat că această descoperire extrem de compromițitoare pentru dl Sturdza *n'a fost desmințită nicăiri și din nici o parte*; din contră indirect a fost confirmată chiar în »Tribuna Poporului« organ necondiționat la dispoziția dlui Sturdza. Prin urmare sîntem nevoiți să considerăm faptul ca autentic, mai ales că știm un lucru: *el nici nu poate fi desmințit, fără a se comite o minciună.*

Ear' faptul acesta incomparabil de îndrăzneț și nespus de caracteristic al dlui Sturdza constituie *al treilea delict al d-sale în chestiunea școalelor din Brașov.*

Căci, prin atitudinea d-sale provocată de cele mai culpabile *interese egoiste*, — dl Sturdza dedea o lovitură *cumplit de nedreaptă școalelor din Brașov și peste tot chestiunii naționale*, — *anume înlesnea guvernului maghiar și Maghiarilor a-și întări calumniile că statul român subvenționează școalele din Brașov numai pe lângă asigurarea influenței sale străine asupra lor!*

Ear' aceasta înseamnă atât cât: *a ridica însuși, ca Român și ca prim-ministru al statului român, acuză nedreaptă în contra școalelor din Bra-*

șov față cu guvernul și poporul maghiar!

Dar' ce atitudine a luat dl Sturdza față cu pretensiunea guvernului maghiar, ca guvernul român să sisteze plata rentei datorite școalelor din Brașov, *pretensiune ulterioară tăierii rentei*, — ceea-ce recunoaște însuși dl Sturdza.

În aceeași notă dela 18/30 Septembrie 1898 a baronului d'Aerenthal cetim privitor la acest punct:

»..... Exc. Voastră însă m'a făcut să observ, că sumele trimise școalelor din Brașov nu au caracterul unei subvențiuni de stat, ci trebuie considerate ca o rentă dată în urma secularisării bunurilor, ce se dăduse cu timpul de principii și de guvernele respective ale principatelor. Semnalându-mi aceste titluri, ca o indemnitate, și arătând îndeosebi caracterul privat al revendicațiunilor legate de dînsele, *'mi-ați exprimat, domnule ministru, speranța, că guvernul regal al Ungariei nu ar găsi nici un inconvenient de a consimți, ca școalele din Brașov să poată primi și în viitor suma care ca rentă și cu titlul de indemnitate, figurează de ani de zile în budgetul român.* Crezând, că astfel chestiunea care ne ocupă ar pute găsi o soluțiune satisfăcătoare *fără a călca legea ungară*, m'am făcut interpretul **eugetărei** Exc. Voastre pe lângă guvernul regal ungar. Acesta s'a grăbit să se ocupe de această chestiune, însă cercetările ce se fac în această privire nu s'au terminat încă, și trebuie să-mi rezervez de a comunica Exc. Voastre rezultatele când 'mi-se vor trimite«.

Va admite ori-ce om serios, că față cu pretensiunea *injustă* a guvernului maghiar, datoria fiecărui guvern român era să protesteze *energic și cu*

ultima rigoare se pledeze pentru renta legală a școalelor din Brașov, mai ales din motivul că guvernul maghiar, pretextând o lege maghiară, cerea guvernului român să nesocotească o lege română, — legea dela 1875 privitoare la renta școalelor din Brașov.

Dl Sturdza, ca șef al guvernului, procedat-a în chipul acesta?

Insuși nota baronului d'Aerenthal contestă că ar fi procedat astfel.

În loc de-a proceda energic, cum s'ar fi cuvenit, dl Sturdza »și-a exprimat speranța... că guvernul maghiar va consimți«!

Și, într'adevăr, procedeului acestuia șovăelnic, nebărbătesc, servil chiar, manifestat de dl Sturdza, este a se mulțumi că până în ziua de astăzi dl Sturdza și *cu deosebire școalele din Brașov* au rămas cu »speranța«, ear' guvernul maghiar nici gând n'are de a »consimți« cu »cugetarea« (!) dlui Sturdza.

Situația asta constituie *al patrulea delict al dlui Sturdza în chestiunea școalelor din Brașov.*

Anume, prin atitudinea d-sale incompatibilă cu datoria și demnitatea unui șef al guvernului român, dl Sturdza a înlesnit guvernului maghiar timp de

uneltiri în contra școalelor, ear' școalele le-a lăsat vreme atât de îndelungată fără de ajutor, prin urmare și în acest punct a periclitat interesele noastre naționale residente în școalele din Brașov.

Da! Să o știe dl Sturdza și toți amicii și apărătorii d-sale: *procedurile urmate de d-sa față cu școalele din Brașov, ar fi dus cu siguranță sau la închiderea, sau la maghiarisarea lor, dacă nu intervenia la timp opinia publică românească și **dacă Românii brașoveni n'ar fi dat dovada supremei abnegațiuni naționale, dovada celui mai înalt sentiment de jertfire!*** Central University Library Cluj

Dar' să trecem mai departe.

A venit un timp, când dl Sturdza căzù dela putere, ear' lui îi urmà ministerul dlui P. S. *Aurelian.*

Sub acest minister, școalele din Brașov răsufară mai ușor; *li-se solvi onorabil renta legală, fără-ca guvernul maghiar să fi protestat.*

Cu revenirea la putere a dlui Sturdza însă, primul act al acestui »mare Român« fu că *tăià de nou renta!*

De ce? Și cum? La cererea guvernului maghiar? Sau earăși din propriu arbitrarism?

Mister. Dar' un mister care constituie *al cincilea delict al dlui Sturdza în chestiunea școalelor din Brașov.*

Pentru-că, datorința dlui Sturdza era și acum să insiste energic și urgent pentru posibilitatea încassării rentelor, ear' pe lângă asta trebuia dl Sturdza să anunțe parlamentului român *de ce nu execută o lege a statului, fără a mai aștepta să fie provocat. Așa procedează bărbații politici onesti, leali, demni, a căror conștiință e curată ca cristalul.*

În fine, din vina dlui Sturdza, s'a inaugurat, pentru salvarea școalelor din Brașov și a prestigiului statului român, *acea campanie violentă care a pricinuit pretutindenea între Români atâta amărăciune.*

Dl Sturdza însă, în loc de a se disculpa măcar acum în ciasul din urmă, s'a prefăcut din acusat acusator.

Cum a răspuns unor interpelanți ilustri, ca dl *Titu Maiorescu?* Nu s'a apêrat, ci a căutat să scape... cu ori-ce preț...

Ear' de chestiunea școalelor din Brașov habar nu mai avea, *în vreme-ce guvernul maghiar încercase și încearcă totul ca să-și ajungă planurile mișelești*

pe cari le-a făurit pe seama școalelor noastre brașovene.

Ce era de întreprins într'o asemenea situație, de către autoritățile școalelor din Brașov?

Când guvernul maghiar, prin intermediul anchetei sale dela Brașov, voia și vrea să contesteze definitiv titlul de drept al școalelor la încassarea rentei legale, — ce mai rămânea de întreprins?

Evident, *pasul cel mai cuminte — singurul cuminte — era să se provoace intervenirea justiției.*

Și s'a provocat.

Biserica Sf. Nicolae și școalele din Brașov au intentat proces statului român, pentru-ca *justiția să le stabilească odată pentru totdeauna titlul de drept la renta statului român.*

Dar' ce a făcut dl Sturdza? — Ce să facă: a pus totul în mișcare la Brașov, prin oameni ai sei, ca să zădărnicească procesul. A transpus flăcările patimilor și între Românii brașoveni, a incendiat, — numai ca să salveze. Vechea d-sale manoperă: *ațitarea urei și a discordiei între noi, pentru-ca d-sa să-și satisfacă scopurilor egoiste.*

Aceasta constituie al șeselea și cel mai grav delict al dlui Sturdza în chestiunea școalelor din Brașov.

Nici în momentele supreme n'a venit la simțirile românești acest »mare patriot«.

Pentru-că e atât de orbit, atât de pătimăș, atât de servil, atât de... *pupil*, încât preferă a se încrede unui guvern interesat, în loc de a se încrede justiției neinteresate; **preferă să acorde guvernului maghiar rezolvirea unei afaceri românești, în loc de a o acorda justiției române!**

Ei, după atâtea făptuiri nenorocite, după atâtea delictе strigătoare, mai poate spune cineva că dl Sturdza nu-i culpabil, odios de culpabil, în chestiunea școalelor din Brașov?

Imposibil!

XII.

Ne-am început reprivirile cu cele mai bune intenții, deciși a servi intereselor obștei românești, luminând situația noastră în baza adevărilor documentate.

Acum, după ce am constatat cele ce trebuiau constatate, vom termina cu acest articol, căutând a fixa concluziunile adevărate, cari rezultă din rostul

situației ce ni-s'a creat în anii din urmă, ear' nu a forța deducțiuni false, după-cum fac acei oameni politici *aserviți*, a căror interes e să încurce și mai rău situația noastră.

Din cele-ce am expus până acum, s'a putut vedè activitatea absolut de-sastroasă a dlui D. A. Sturdza, care prin subalternii sei politici dela noi, ne-a împins în situația cea mai fatală pentru chestiunea națională.

Credem a fi arëtat la evidență că tot ce au muncit și tot ce au plănuit, dl D. A. Sturdza și oamenii sei, privitor la chestiunea națională, a fost opera relei credințe și a intereselor înguste. Nu chestiunea națională, ci *exploatarea* ei, a fost devisa acelor »naționaliști« patronați de dl D. A. Sturdza.

Faptele acestora se resumă în următoarele:

Pe când aveau nevoie de chestiunea națională, pentru a-și ajunge scopurile lor absolut străine de noțiunea naționalismului, agitau fără a-și da seamă de ce fac.

*Ear' când se vëzură ajunși unde voiau să ajungă și unde nu mai aveau nevoie de chestiunea națională, ci de **înmormântarea** ei, aceiași oameni *aserviți* și același om-desastru, au de*

venit adversarii cei mai implacabili ai chestiunii naționale.

Scopul nostru, dictat exclusiv de înaltele noastre interese naționale, a fost să stabilim odată pentru totdeauna rostul faptelor și rolul făptuitorilor puși la cale de mitilelul devenit mare numai prin desastrelle provocate de el în contra acelei cause, despre care însuși dl Sturdza, în discursul seu dela 10 Decembrie 1894, rostit în senatul României, spunea, că e »*chestiune de datorie, de datoria cea mai înaltă, cea mai sfântă ce poate să aibă un Român*«.

Chiar de n'ar exista atâtea probe zdrobitoare pentru activitatea »națională« a dlui Sturdza, ar fi suficient pentru dovedirea culpabilității d-sale să cităm pasaje din cele două mari discursuri rostite de d-sa, pe când era în opoziție.

Căci aproape fiecare cuvânt din acele discursuri, fiecare fraasă și fiecare idee a fost contrazisă în chipul cel mai flagrant de însuși dl Sturdza.

Pentru edificarea completă a celor iubitori de chestiunea națională, vom cita aici câteva opinii ale dlui D. A. Sturdza opoziționalul, spre a se vedea cum același domn le-a călcat în

picioare, când s'a văzut prim-ministru al țerei românești.

În discursul opozițional rostit de dl D. A. Sturdza la 9 și 10 Decembrie 1894 în senatul român, aflăm următoarele enunțiații:

»Se sugrumă dincolo o treime a neamului nostru.

Eată chestiunea națională.

Această treime a neamului nostru, care se sugrumă, strigă la cer de durere și de îngrijire! Ea strigă până la cer: nu se poate! nu vrem să fim sugrumați! Vrem să rămânem Români.

Eată chestiunea națională.

Glasul Românilor în pericol trece peste Carpați în valea Dunărei și ne înfiorează pe toți Eată chestiunea națională

Și noi să ne închidem ochii? să ne închidem urechile? să ne închidem inimile? să ne închidem cugetările? să devenim o bucată de peatră neînțelegetoare?»

Și ce face dl D. A. Sturdza de când a ajuns la guvern? Reprivirile noastre de până acum ne dau, cu toată temeinicia, adevăratul răspuns:

*Dlui D. A. Sturdza nu-'i mai pasă, că se **sugrumă o treime a neamului nostru**; el 'și-a închis ochii, 'și-a închis urechile, 'și-a închis inima, 'și-a închis cugetările, a devenit o bucată de peatră neînțelegetoare.*

În același discurs dela 9 și 10 Decembrie 1894, dl D. A. Sturdza mai spunea:

„Dar' dacă există chestiune națională, ce trebuie noi să facem? Diplomație? Adecă să

o evităm; se ne ascundem ca se nu o vedem; se căutăm, cum se zice, se fugim de dînsa prin tangentă? Nu! Credem că este de datoria noastră se nu o evităm, se ne uităm drept în fața ei și se ajutăm ca ea se nu se resoalve în contra Românilor“.

Foarte adevărat. Dar' onorabilul domn D. A. Sturdza a inedit se- 'și uite de opiniile acestea *chiar în momentele când trebuia se le aibă mai adânc întipărite în sufletul d-sale, — la guvern!*

Da, la guvern, la putere, domnul Sturdza a comis însuși ceea-ce reproșă cu atâta foc adversarilor d-sale politici:

A făcut diplomație cu chestiunea națională, a evitat-o, s'a ascuns se n'o vadă, a căutat, cum se zice, se fugă de dînsa prin tangentă!

Și — aici residă cea mai mare gravitate — dl Sturdza primul-ministru nu se uită drept în fața chestiunii naționale, *n'a ajutat și nu ajută ca ea se nu se resoalve în contra Românilor!*

Era atât de preocupat dl Sturdza — în opoziție — de resolvirea chestiunii naționale, încât la câteva pasaje repeta mereu, aproape în aceeași formă, datorințele bărbaților politici din România față cu noi cei asupriți de Maghiari. Le repeta, pentru-ca devenit

odată prim-ministru — *să le poată călca în picioare de repețite-ori!*

»În rîndul ântâiu și în tot cazul: *să nu dați ajutor Maghiarilor în tendențele și apucăturile lor de maghiarisare, să nu-'l dați nici deschis, nici închis, nici pe furiș*«, — sfătuia domnul Sturdza guvernul român conservator dela 1894.

Dar' la 1895, la 1896, la 1897, la 1898 cine — dacă nu dl Sturdza — a dat ajutor Maghiarilor în tendențele și apucăturile lor de maghiarisare, — desbinându-ne comitetul și partidul național, decorând pe faimosul maghiarisător Jeszenszky, trimițînd pe oficerii români la Brașov să bea șampanie cu husarii și cu honvezii ungurești, în fine căutând a distruge *Liga română*, adversara firească a kulturegyleturilor maghiare și maghiarisătoare, și servind arme guvernului maghiar pentru maghiarisarea sau închiderea școalelor din Brașov!

Și toate aceste înlesniri colosale, dl Sturdza le-a oferit Ungurilor și *deschis și închis și pe furiș!*

Ei bine, unde-'i consecința politică, unde-'i demnitatea în asemenea proceduri, — răspundeți-ne voi, neobosiților apărători à tout prix ai dlui

Sturdza, răspundeți-ne onorabililor con-
frați dela organul din Arad!

La 9 și 10 Decemvrie 1894, dl
Sturdza declama cu bărbăție:

»*Cine simțește românește și prin
urmare e Român, — acela trebuie să se
gândească la chestiunea națională și să
făptuiască totodată pentru dînsa, — cu
vorba și cu condeiul, în România și
afară de România, în **guvern și
afară de guvern**, și aceasta pînă-ce
Maghiarii vor veni la dreapta cuno-
ștință și la dreapta chibzuială a lu-
crurilor*«.

• Frumoase vorbe și acestea, dar' dl
D. A. Sturdza le-a uitat deja în ziua
când a ajuns la guvern, fără să-i mai
pese că opiniile sale naționaliste din
oposiție erau diametral opuse unei ase-
menea atitudini neromânești, neleale și
necreștinești, — ca să folosim niște ter-
mini foarte agreeți dlui D. A. Sturdza
în oposiție.

»*Fais que tu dois, advienne
que pourra*« (Fă ce-ți cere datoria, în-
tîmple-se ori-și-ce), — spunea domnul
Sturdza în discursul seu dela 9 și 10
Decemvrie 1894.

Dar' la guvern, d-sa, în ce privește
chestiunea națională, *n'a făcut și nu
face ceea-ce-i zice datoria, de aceea s'a*

întâmpat ori-și-ce rău pentru noi, din partea d-sale!

Cu acestea terminăm a mai cita din numeroasele inconsecințe cutezătoare ale dlui Sturdza.

Pentru noi și pentru toată lumea sînt prea suficiente reprivirile de până acum, *spre a dovedî cine a fost și cine este în chestiunea națională dl Sturdza și spre a convinge desevîrșit pe ori-cine despre ceea-ce se poate aștepta dela d-sa!*

Și acum, se ne formulăm concluziunile finale.

Când ne-am decis să publicăm aceste repriviri știam, că oamenii dlui D. A. Sturdza, și cei din România și cei dela noi, vor sări ca mușcați de șerpe, vor țipa desperați, vor încerca totul ca să întortочеze lucrurile și ca să întunece adevărurile situației prezentate de noi.

Dar' nu ne-am temut și nu ne temem, pentru-că era datoria noastră supremă de a limpezi definitiv situația și prin aceasta a îndruma la principiile în basa cărora se creăm în timpul cel mai scurt o situație favorabilă cauzei noastre naționale.

Nu puteam însă limpezi situația actuală și nu puteam îndruma la principiile de a ne crea o nouă situație, — fără de a indica mai înainte la experiențele atât de dureroase ale anilor din urmă, fără de a stabili culpabilitatea celor culpabili, fără de a arăta sincer la *cauzele și la provocătorii tuturor desastrelor cari le-am îndurat.*

Trebuia limpezit atâtău *trecutul*, pentru-că numai în chipul acesta ne putem prepara un *viitor* care, în deosebire de trecut, să nu ne mai expună la desastre, ci numai la victorii naționale.

Am tăcut până acum asupra unor momente foarte grave, în așteptarea, că situația chestiunii naționale se va ameliora și fără descoperirea acelor momente.

Dar' am văzut cu durere că timpul trece, ear' situația se înrutățește, în loc de a se îmbunătăți. Și n'am mai putut tăcea, ci am luat cuvântul și am vorbit cu hotărîre și cu onestitate.

Cei-ce atribue atitudinii noastre intenții ascunse, scopuri subversive, — aceia sau nu ne cunosc, sau nu vreau să ne cunoască.

Pe cei-ce nu ne cunosc, sperăm a-i dumeri cu faptele noastre; pe cei-ce

nu vreau să ne cunoască, pur și simplu — îi ignorăm, căci alta nu merită.

Noi cei dela »Tribuna« n'avem stăpâni pe pământ, decât unul, singur dar' atotputernic: *neamul românesc*.

Tot ce-am făcut, tot ce facem și tot ce vom face, este dictat numai de interesele neamului.

Ori-ce alte interese, ne-au fost, ne sînt și ne vor fi străine.

În urmare, reprivirile noastre le-am publicat numai pentru a pune la inimile obștei românești următoarele principii fundamentale ale politicei noastre naționale :

Între noi, în sînul partidului național, se nu cunoaștem decât respectarea programului nostru dela 1881 și menținerea riguroasă a disciplinei de partid. Cei-ce cad în afară de aceste puncte, sînt adversari pentru noi și trebuie combătuți cu toată bărbăția.

*În afară de noi, față cu frații nostri liberi, se ne conducem numai de principiile frățietății. Se nu vedem în ei oameni de partid, ci numai Români, dela cari așteptăm în toate împrejurările datoritul sprigin **românesc** ear' nu fățăritul sprigin **egoist**. Se nu ne amestecăm în afacerile lor interioare, dar' nici se nu suferim pe*

aceaia dintre ei, cari s'au amestecat ori s'ar amesteca în afacerile noastre interioare, cu gânduri rele.

În sfârșit, față cu dușmanii noștri naturali, față cu Maghiarii, se inaugurează sincer politica intransigentă, și se combatem cu înverșunare tendințele celor cari au voit și vreau să ne ducă, prin speculă sau inconștient, la capitularea rușinoasă.

Vom fi slabi și zăpăciți și între noi și în fața adversarului, dacă ne vom lăsa și pe viitor amăgiți cu frase late și cu promisiuni diplomaticești.

Vom fi tari și luminați între noi și în fața dușmanului, dacă pe viitor vom lupta încrezuți numai în noi, în propriile noastre forțe și în spriginul desinteresat al adevăraților amici ai cauzei naționale.

Totul este, să o rupem cu micile considerații, cu încurcatele ițe diplomaticești și cu supunerea oarbă ori cărui pretins »mare Român«.

Să căutăm totdeauna, pe viitor, *fondul* lucrurilor și nu *aparența*.

Să ne dăm osteneala de-a cunoaște situațiile și oamenii, ear' nu să credem ori-cui... pe cuvânt, sau pe cuvinte, ori-cât de *dulci* ar fi ele!

În fine, *să nu ne temem de nimeni și de nimic pe pământ*, ci să fim convinși de acel adevăr, pe care însuși dl Sturdza îl mărturisea la 1894: *»Nevoiile oamenilor, ideile secolului sînt mai mari decît toate datinile, decît toate obiceiurile«*.

Anexe.

Scrisoarea dlui Sturdza.

S'a pus aci în București chestiunea — care este datoria conducătorilor poporului român din Transilvania și din Ungaria în urma pretinsei sentențe a Maghiarilor din Cluj.

Având în vedere, că părintele Vasile Lucaciu în salutul seu, din Aprilie trecut, a caracterizat în stil lapidar situațiunea, zicând: »Chestiunea românească din Transilvania și Ungaria este chestiunea libertăților publice în viața politică a națiunilor, — este chestiunea de cultură națională, la care fiecare popor are drept inalienabil, — este chestiunea muncii pacifice a liberei dezvoltări economice-naționale ce cu drept cuvânt își pretinde o națiune, — este o chestiune a ordinii și păcii, zilnic amenințate prin măsurile violente îndreptate în contra existenței naționale, a culturii, a liberei dezvoltări a poporului român» ;

Având în vedere, că înainte de a merge la Cluj tot părintele Vasile Lucaciu proclama — »că secolul al nouăsprezecelea nu poate fi numai privitor la atentatul regimului șovinist din Ungaria în contra vieții naționale a Românilor, ci el trebuie să fie și judecător ; ear' poporul român, stându-'i înainte cu fața deschisă și cu fruntea senină, e dator

să-'l provoace, ca el să-'și dea verdictul în această chestiune» ;

Având în vedere, că comitetul național român, constatând, — »că Memorandul este opera partidului național român din Transilvania și Ungaria«, a declarat în 4 Aprilie trecut, — »că procesul din Cluj este un proces intentat națiunii române« ;

Având în vedere, că conducătorii poporului român din Transilvania și Ungaria au mers la Cluj, aclamați pretutindenea ca reprezentanți ai durerilor și ai revendicărilor națiunii, — și că în această condițiune ei s'au prezentat dinaintea curții de condamnare din Cluj ;

Având în vedere, că conducătorii poporului român din Transilvania și Ungaria, renunțând la Cluj la apărare, au declarat : — »că Memorandul, pentru a căruia publicare și răspândire ei sunt trași în judecată ca niște făcători de rele, cuprinde gravami-
nele poporului român, care cere scutul tronului pentru drepturile lui nesocotite și călcate în picioare, — că în Cluj se face încercarea de a se discuta însași existența poporului român, dar' că existența unui popor nu se discută, ci se afirmă, — că în asemenea chestiune nu poate fi vorba de a se apăra, ci din contră de a acusa în fața lumii civilizate sistemul asupritor, care tinde să răpească ceea-ce un popor are mai scump — legea și limba, — că de aceea ei, conducătorii poporului român nu mai sunt acușați, ci sunt acusatori, — că nu este de demnitatea poporului român de a se apăra la Cluj în procesul secular dintre națiunea maghiară și autohtona națiune română, — că

astfel fiind, ei, mandatorii poporului român, nu pot fi judecați de juriul din Cluj — și că ei nu pot să se facă complici în acest simulacru de proces» ;

Având în vedere, că conducătorii poporului român au zis prin vocea părintelui Lucaciu : — »Noi ne vom face și mai departe datoria« ;

Considerând

că toate faptele urmate în curs de mulți ani, ear' mai ales acele mai recente, dovedesc că la Cluj nu au fost trase în judecată și condamnate individualități, ci însași existența poporului român ; că conducătorii poporului român, renunțând la apărarea lor, au ridicat vocea în mod solemn în fața națiunii și a lumii întregi și au zis :

»Nu poate fi vorba aici de judecată, de apărare ! Nu ! Faceți ce voiți, dar' nu sunteți stăpâni pe conștiința națională a poporului român. Nu este curtea din Cluj competente să judece pe conducătorii și reprezentanții poporului român. Este un alt tribunal mai mare, care ne va judeca pe toți — e tribunalul lumii civilizate, care vè va osândi odată mai mult și mai aspru, decât v'a osândit până acum. Prin spiritul de intoleranță, printr'un fanatism de rassă fără seamăn în Europa, dovediți lumii, că Maghiarii sânt o notă discordanță în concertul civilizațiunii« ;

că o legitimare a verdictului din Cluj ar fi în contradicțiune vederată cu toate actele și faptele anterioare a conducătorilor poporului român ;

că dacă conducătorii poporului român s'ar supune verdictului din Cluj, ei ar recunoaște legitimitatea condamnării;

că condamnarea aceasta este condamnarea poporului român din Transilvania și Ungaria de a nu mai exista și supunerea reprezentanților sei la ea ar fi declarațiunea de supunere a poporului român la opera nedreaptă și barbară a maghiarisării;

Considerând cuvintele lui Gulielm de Orania:

»Nu sîntem simpli indivizi și dacă se cuvine să ne jertfim pentru mii de concetățeni, se cuvine să ne și crușăm pentru dînșii«;

Considerând că închisoarea maghiară dela doi până la cinci ani trebuie considerată după exemplele ce avem, ca egală cu condamnarea la moarte, mai ales pentru acei în vîrstă înaintată sau cu o sănătate slabă;

Considerând, că fiecare neam își are cercul seu de activitate numai și mai ales în mijlocul seu și că nu e bine a-l transporta fără necesitate vedită și pipăită între străini;

Subscrisul

și cu dînsul toți bărbații, cari veghează și lucrează la nesmintirea rostului neamului românesc

credem

1-*iu* că ar fi o mare și ireparabilă greșeală politică, a se recunoaște legitimitatea verdictului de condamnare din Cluj și prin urmare a se supune acestui verdict;

2-*a* că se impune ca o datorie patriotică și națională ca cei condamnați la

Cluj, s'ă transpoarte în România centrul activităței lor în lupta ce susțin pentru existența națională a Românilor din Transilvania și Ungaria;

3-a că singurul temperament ce s'ar putè admite este pentru cei condamnați la mai puțin de un an de închisoare și cari sînt îndestul de viguroși pentru a îndura temnița maghiară fără pagubă pentru sănătatea lor, și aceasta numai din considerațiune, că după câteva luni ei vor putè din nou lua parte la lupta încinsă, și care nu poate și nu trebuie s'ă stee locului.

București. În ziua Înălțării Domnului 1894.

D. Sturdza.

„Diplomăţenia“ dlui Brote.

Articol din „vechia“ „Tribună“ nr. 237 — 1895.

» Constatăm înainte de toate, că ministrul de externe român menţine în discursul seu program numirea de chestiune naţională, va să zică recunoaşte în mod neîndoios şi în deosebire de guvernul conservativ repăşit, care admitea numai o chestiune »transilvană«, basele pe cari a stat şi luptat în această privinţă partidul naţional-liberal ca oponent. E foarte remarcabilă, esenţială şi importantă (!!!) această poziţie, ce o ia dela început noul ministru de externe. Ea se leagă în mod firesc de trecut şi duce în contradicere cu antecesorul seu conservator cu totul pe alte căi.

Caracterizarea chestiunii prin adjectivul »transilvan« implică noţiunea politică, că e vorba de o chestiune, care priveşte Transilvania şi ocupându-se de ea statul român, acesta vrea să-şi valideze oare-cari drepturi asupra acestei provincii. Va să zică o chestiune »transilvană« desbătută de România are nota agresivă contra monarhiei noastre şi ar corespunde cu aspiraţiunile »irredentismului« şi »dacoromânismului«, inventate de duşmanii nostri şi aruncate în cârca noastră. Pe când, pe cum se ştie, nu e aici nici-decât vorba de Transilvania, ci de Români şi nu numai

de Români din Transilvania, ci din toate provinciile ce aparțin astăzi coroanei Sfântului Stefan.

Dacă statul român se ocupă de chestiunea dela noi, pe care noi o numim românească și declară prin cel mai autorizat reprezentant al seu că chestiunea noastră românească a devenit în fazele ei actuale o chestiune națională pentru statul român, nu înseamnă altceva decât că prin politica de desnaționalizare a Ungariei statul român se simte primejduit în chiar existența sa. Chestiunea națională așadar, ridicată în România, are o notă defensivă și recunoașterea ei prin guvern implică dela sine rezoluțiunea a pune toate forțele ei în sensul conservării naționale a neamului românesc primejduit. Chestiunile naționale sînt cele mai cardinale, cele mai superioare, care primează pe toate celelalte și care reclamă concentrarea tuturor puterilor unui popor. Stînd pe aceste baze dl Dim. Sturdza ne dovedește prin discursul seu dela Iași, că prin primirea portofoliului de ministru, d-sa nu e dispus să slăbească o iotă din principiile, ce 'l-au condus ca șef al opoziției și că guvernul României, compus din amicii sei politici numai din acest punct de vedere poate să privească chestiunea...

»Nu sîntem stăpâniți« — zice șeful cabinetului român — »decît numai de dorința, ca luptelor și conflictelor dintre Români și Maghiari să li-se pună capăt prin frățească concordie«. Evident, că această »frățească concordie« vorbitorul nu poate să 'și-o închipuiască ca rezultată dintr'o supunere necondiționată a Românilor, căci »lup-

tele și conflictele» între Români și Maghiari n'ar putè atunci forma o chestiune națională pentru România. Dar' cuvintele ce urmează după acest pasaj nu mai lasă nici o îndoială asupra modului înlăturării conflictului și a stabilirii concordiei frățești, care o dorește România deopotrivă cu noi. »Stăm tocmai acum — zice dl Sturdza — în fața unui act spontan și important al Împăratului Francisc Iosif, care și pentru noi aici în România este un bun augur al viitorului«. Acest act, pe care mai la vale îl caracterisează ca »o manifestație de multă blândeță« este fără îndoială grațiarea membrilor întemnițați ai comitetului.

Eată dar' și aici o esențială deosebire față cu atitudinea antecesorului seu Alex. Lahovary, care ceruse dela noi Românii, striviți la părete, ca să fim mai condescendenți. Apelul de condescendență nu se poate face la adresa aceloră, cari cu o brutală lipsă de considerațiune propagă și forțează politica de maghiarisare; ei au să se inspire de »actul spontan al Împăratului« și de »manifestația de înaltă blândeță«, dacă voesc pace în țeară și așezarea relațiunilor României cătră Austro-Ungaria pe »base solide«.

Fi-va înțeles și considerat acest apel călduros și sincer, ce vine din rostul unui din cei mai însemnați bărbați ai neamului român? Răsuna-va la Budapesta coarda păcei și concordiei, care a fost pusă la București în vibrație cu atâta chibzuială și înțelepciune? Noi nu prea avem mari speranțe. Nu putem să le avem, fiindcă luptele noastre seculare ne-au îmbogățit în experiențe. Cu toate aceste ne bucurăm de enunțiațiunile

guvernului român, vedem în ele multă moderațiune, dar' și multă rezoluțiune și sîntem siguri că bărbați atît de însuflețiți pentru ideea națională, atît de probați și vîrtoși, precum are astăzi în sînul seu guvernul român, vor ști duce pînă în capăt misiunea ce o au pentru apărarea intereselor vitale ale neamului românesc.

Procesele de presă ale „Tribunei“ și „Foi Poporului“.

I. Amende și spese de proces.

1893.

17 Martie. Acușați Andreiu Balteș, red. resp. al »Trib.« și Ioan Popa Necșa, pentru articolul dela 14/26 Oct. 1889 din »Tribuna«. Osândiți: Balteș 2 luni, Popa Necșa 1 lună și »Tribuna« 500 fl. din cauțiune.

31 August. Procesul »Replicei«. Afară de Aurel C. Popovici, a fost condamnat Nicolae Roman, directorul Institutului tipografic pentru răspândirea Replicei la 1 an închisoare și 300 fl. amendă.

12 Septembrie. Au fost osândiți pentru articolul dela 3/15 Decembrie al »Tribunei« și condamnați următorii: Sept. Albini 3 luni și 100 fl.; Russu Șirianu 2 luni și 30 fl.; Andreiu Balteș 1 lună și 20 fl., Alex. Dordea 1/2 lună și 20 fl. Total 170 fl.

16 Decembrie. Procesul pentru absența proprietarului Brote; »Tribuna« a fost oprită și proprietarul pedepsit cu 500 fl.

16 Decembrie. Același motiv și aceeași pedeapsă pentru »Foaia Poporului« = 500 fl.

22 Decembrie. Procesul »Foi Poporului« pentru articolul »România pentru noi«. Condamnați I. Russu Șirianu, red. responsabil 20 zile, Popa Necșa 2 luni și ziarul pedepsit 500 fl. din cauție.

1894.

13 Martie. Procesul »Foi Poporului« pentru un articol de G. Petroviciu. Acuși și condamnați: G. Petroviciu 2 luni, Russu Șirianu 15 zile, Popa Necșa 100 fl. amendă.

29 Martie. Procesul »Tribunei« pentru poesia: »Mihaiu-Viteazul«, nr. 191 din 1893. Condamnați; Balteș 4 luni închisoare, Popa Necșa 500 fl. amendă.

18 Aprilie. Procesul »Tribunei« pentru un apel din nr. 179 ex 1893. Condamnați: G. Petroviciu 4 luni 100 fl., G. Crăciun 3 luni 50 fl., Popa Necșa 200 fl., A. Balteș 300 fl., »Tribuna« 500 din cauțiune. Total 1150 fl.

23 Aprilie. Procesul »Tribunei« pentru o adresă de aderentă de Sim. Bratu, în nr. 209 din 1893. Osândiți: Bratu 20 zile închis., Balteș 60 fl. »Tribuna« 300 fl. din cauțiune. Total 360 fl.

24 Aprilie. Procesul »Tribunei«, pentru aderentă la »Replică«. Osândiți: I. Munteanu și Lazăr 6 săptămâni, Băbuț 1 lună, G. Lupu 14 zile, I. Popa Necșa 200 fl. amendă, »Tribuna« 500 fl. din cauțiune. Total 700 fl.

12 Iunie. Procesul »Tribunei«, pentru adresă de aderentă de mai mulți preoți, nr. 204 ex 1893. Osândiți: Mai mulți preoți la câte 2—3 luni, Balteș 200 fl., P. Necșa 100 fl., »Tribuna« 300 fl. Total 600 fl.

5 Iulie. Procesul »Tribunei«, pentru aderentă Cuteanu și soții din Săcădate. Au fost osândiți prot. Cuteanu 300 fl., A. Balteș 200 fl., »Tribuna« din cauție 300 fl. Total 500 fl.

16 August. Procesul »Foi Poporului«, pentru un articol din nr. 1 1894. Redactorul

G. Moldovan osândit la 1 lună temniță, 300 fl. din cauție.

2 *Octomvrie*. Procesul »Tribunei«, pentru aderență la Replica. Condamnați: Andreiu Balteș, responsabil, 3 luni închisoare, I. Popa Necșa 2 luni și 500 fl. din cauția »Tribunei«.

4 *Octomvrie*. Procesul »Foi Poporului«, pentru un articol din nr. dela 25 Februarie. Osândit redactorul G. Moldovan la 2 luni, amendă din cauție 300 fl.

23 *Octomvrie*. Procesul »Foi Poporului«, pentru articolul din nr. 7. Osândiți: G. Moldovan, redactor 8 luni, Liviu Albini 2 luni (?).

30 *Octomvrie*. Procesul »Tribunei«, pentru aderență. Osândiți: Balteș la 2 luni, Șuteu, învățător 10 fl.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1895.

14 *Maiu*. Procesul »Tribunei«, pentru aderența »Turzenilor«; toți osândiți. Balteș 2 luni, din cauție 300 fl., spese de proces 235 fl. 50 cr. Total 535 fl. 50 cr.

1896.

29 *Septemvrie*. Procesul »Tribunei«, pentru articolul »Biserica și Școala«. Osândiți: Balteș 1 an și 3 luni, 300 fl. din cauție și spese 29 fl. 89 cr. Total 329 fl. 89 cr.

3 *Noemvrie*. Procesul »Foi Poporului«, pentru poesiă »La Ardeal«. Balteș osândit la 4 luni, spesele 26 fl., din cauție 500 fl. Total 526 fl.

Spesele plătite în procesul Ioan Șerbu din Poiana 36 fl.

1897.

5 Octomvrie. Procesul »Tribunei«, pentru »Mehadica«, Balteș osândit la 5 luni, din cauză 500 fl.

18 Noemvrie. Spese de proces a lui Balteș, pentru »Tribuna« 124 fl. 89 cr.

18 Noemvrie. Spese de proces restante, pentru mai mulți preoți 269 fl. 15 cr.

1898.

19 Maiu. Amende pentru »Tribuna« : din procesul lui Balteș (vezi nr. 22) 28 fl. 50 cr.

7 Iulie. Restanță de amende pentru Russu Șirianu și Popa Necșa, la »Foaia Poporului« 187 fl. 70 cr. Total 10.014 fl. 53 cr.

II. Alte spese mărunte.

Pe lângă suma amendelor și speselor de proces sînt a se mai adăuga diferite spese de călătorie și întreținere a condamnaților. Eată lista acestora:

1898.

17 Martie. Călătoria Balteș și Popa Necșa la Cluj. Salare: Balteș pe 2 luni în temniță, lui Popa Necșa pe 1 lună în temniță.

31 August. Călătoria lui Nic. Roman la Cluj. Salar lui N. Roman pe un an în Seghedin. Călătoria lui S. Albini, Russu Șirianu, Andreiu Balteș și Alex. Dordea la Seghedin. Salare: Septimiu Albini în temnița Seghedinului pe 3 luni. Russu Șirianu în temnița Seghedinului pe 2 luni. Andreiu Balteș în temnița Seghedinului pe 1 lună. Alex. Dordea în temnița Seghedinului pe $\frac{1}{3}$ de lună.

22 Dec. Călătoria lui Russu Șirianu la Cluj, proc. »Foi Pop.« Călătoria lui Popa Necșa la Cluj. Salare: Russu Șirianu în temniță 1 lună, Popa Necșa în temniță 2 luni.

1894.

13 Martie. Călătoria lui Russu Șirianu și Popa Necșa la Cluj.

29 Martie. Călătoria lui Russu Șirianu și Popa Necșa la Cluj. Salare: Balteș în temniță 4 luni.

18 Aprilie. Călătoria lui Balteș și Popa Necșa la Cluj.

16 August. Călătoria G. Moldovan la Cluj.

2 Oct. Călătoria lui Andreiu Balteș și Popa Necșa la Cluj. Salare: Balteș 4 luni în temniță. Popa Necșa 2 luni în temniță.

22 Oct. Călătoria lui George Moldovan la Cluj. Călătoria lui Liviu Albinu la Cluj. Salare: George Moldovan 9 luni în temniță. T. Liviu Albinu 2 luni în temniță.

30 Octomvrie. Călătoria lui Balteș la Cluj și 2 luni în temniță.

1895.

14 Maiu. Călătoria lui Balteș la Cluj și I. Marschall la Cluj. Salare; Balteș 2 luni în temniță.

1896.

29 Septemvrie. Călătoria lui Balteș și Marschall la Cluj. Salare: Balteș 15 luni în temniță.

1897.

5 Octomvrie. Călătoria lui Marschall la Cluj.

30 Noemvrie. Călătoria lui Dressnandt la Cluj.

Sub pozițiunile înșirate aci s'a dat în total *6990 fl.* Adausă la suma de mai sus (10.014 fl. 53 cr.) avem suma considerabilă de *17.004 fl. 53 cr.*, abstrăgând dela alte mărunțisuri dese.

Și acesta este un capital, care dacă s'ar fi elocat cu interesele intereselor azi ar face peste *20.000 fl.*

